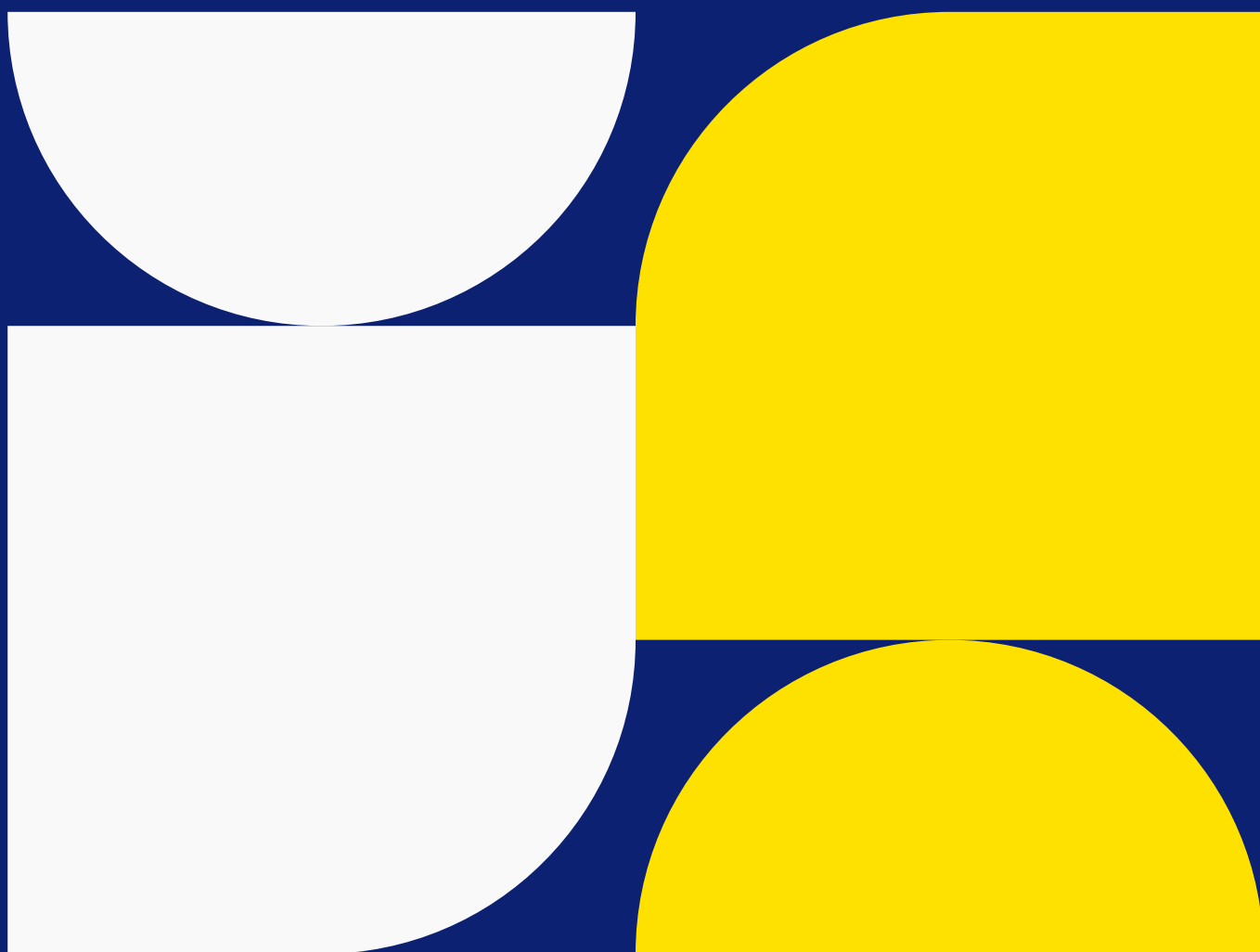

Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt

Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt

Författare: Robert Svensson, Malmö universitet

VR2414
Dnr 3.5-2024-06802
ISBN 978-91-89845-24-4

Swedish Research Council
Vetenskapsrådet
Box 1035
SE-101 38 Stockholm, Sweden

Innehållsförteckning

Förord	5
Sammanfattning	6
Summary	7
Introduktion	9
Disposition.....	11
1 Den skeva ungdomsbrottsligheten – omfattning och struktur	12
1.1 Traditionell brottslighet	12
1.2 Internetrelaterad brottslighet.....	14
1.3 Grövre brottslighet.....	15
2 Har brottsligheten bland unga ökat eller minskat?	16
2.1 Hur ser utvecklingen ut i andra länder?	20
2.2 Utvecklingen för olika grupper	20
2.2.1 Pojkar och flickor.....	20
2.2.2 Invandrarbakgrund.....	21
2.3 Hur kan vi förstå denna utveckling?	22
3 Varför begår vissa ungdomar brott?	25
3.1 Bakgrundsfaktorer.....	25
3.1.1 Könsskillnader	25
3.1.2 Familjestruktur.....	25
3.1.3 Invandrarbakgrund.....	26
3.1.4 Socioekonomisk bakgrund.....	26
3.2 Social miljö	26
3.2.1 Familj och skola.....	27
3.2.2 Kamratumgänge	27
3.2.3 Rutinaktiviteter	28
3.2.4 Sociala medier.....	28
3.2.5 Bostadsområdet.....	29
3.3 Individuella skillnader	29
3.3.1 Moraliska värderingar och moralkänslor	30
3.3.2 Självkontroll.....	30
3.4 Hur hänger då den sociala miljön och individuella skillnader ihop i förståelsen av brott bland unga?	31
4 Hur kan vi förebygga brott bland unga?	32
4.1 En introduktion	32
4.2 Vad ska påverkas och hur?	33
4.2.1 Påverka individen.....	33
4.2.1.1 (Tidiga) familjrelaterade insatser	33
4.2.1.2 Skolrelaterade insatser	34
4.2.1.3 Involvering i organiserade aktiviteter	35
4.2.1.4 Med fokus på individuella egenskaper	36
4.2.1.5 Multi-approach interventioner	37

4.2.2 Påverka situationer.....	37
4.2.3 Påverka vissa individer i vissa situationer	38
4.3 Behövs olika interventioner för olika brottstyper?	38
4.4 Vad är då viktigt att tänka på när det handlar om prevention?	39
5 Avslutning och något för framtiden.....	41
Referenser.....	43

Förord

Vetenskapsrådet driver sedan 2021 ett nationellt forskningsprogram om brottslighet. Programmet ska bidra till ny kunskap om kriminalitetens orsaker men även om metoder för att förebygga och bekämpa brott. Det fokuserar huvudsakligen på tre aktiviteter: att skapa mötesplatser där forskare och praktiker kan diskutera tillgänglig kunskap och nya kunskapsbehov; att initiera forskning och stödja forskningsfältets långsiktiga utveckling; samt att främja tillgängliggörandet och spridningen av forskningen för att bidra till kunskapsbaserad praktik. Den här forskningsöversikten är ett sätt att sprida kunskapsbaserad kunskap om ungdomsbrottslighet till en bredare publik.

Rapporten är författad av Robert Svensson, professor vid kriminologiska institutionen, Malmö universitet. Journalisten Gunhild Wallin har följt arbetet och bidragit med redaktionella synpunkter. Kunskapsöversikten visar bland annat i vilken omfattning ungdomar begår brott och ökningen och minskningen av olika brottstyper i samhället över tid. Den identifierar också metoder som fungerar brottsförebyggande.

Vi hoppas att rapporten ska få stor spridning och läsas med intresse av berörda. Sprid den gärna i dina nätverk!

Stockholm, 4 november 2024

Stefan Svallfors

Huvudsekreterare, Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap,
Vetenskapsrådet

Sammanfattning

Syftet med denna rapport är att presentera en kunskapsöversikt om ungdomsbrottslighet. Området är omfattande och består av ett flertal centrala delområden. Det rör till exempel i vilken omfattning ungdomar begår brott, brottslighetens struktur och hur brottsutvecklingen ser ut. Två andra centrala områden är varför vissa ungdomar begår brott och hur vi kan förebygga brott bland unga. En svårighet med att presentera en kunskapsöversikt om ungdomsbrottslighet är att olika undersökningar använder olika definitioner av vad en ungdom är. Detsamma gäller definitionen av ungdomsbrottslighet.

I rapporten lyfts fram att ungdomar begår olika typer av brott, inte endast traditionella brott som stöld, våld och skadegörelse utan även internetrelaterade brott och grövre brott som vapenrelaterad brottslighet. De vanligaste brotten bland unga är lindrigare stöldbrott och skadegörelse. Vissa ungdomar begår även grövre brott, men dessa ungdomar är förhållandevis få till antalet.

I rapporten framkommer att det varit en tydlig minskning i ungdomsbrottslighet, vilket visas i såväl svenska som internationella undersökningar. Även om minskningen visat sig vara tydlig för olika typer av brott, har man i vissa studier funnit vissa skillnader mellan olika brottstyper. Under senare år visar viss forskning att minskningen har avstannat något för vissa brottstyper, som till exempel snatteri och lindriga skadegörelsebrott. Vad detta beror på är ännu oklart. I rapporten presenteras även förklaringar till den minskning i brottslighet som forskningen visar. Det handlar framförallt om att ungdomars rutinaktiviteter har förändrats över tid och att de tillbringar allt mindre tid i riskfyllda miljöer. Det har också skett förändringar i föräldrakontroll, förändringar i relation till skolan och förändringar av ungdomars attityder till brottslighet.

Det finns en mängd olika faktorer som samvarierar med brottslighet, men i denna rapport kategoriseras dessa utifrån individuella faktorer och den sociala miljön, med fokus på samspelet mellan individ och miljö. Detta innebär att olika individer handlar på olika sätt i samma miljö och att vissa ungdomar kan vara mer eller mindre immuna mot vissa riskfyllda miljöer beroende på deras individuella egenskaper.

Avslutningsvis diskuteras hur man på bästa sätt kan förebygga brott bland unga. Här påpekas att fokus bör vara att söka påverka individers benägenhet att begå brott. Det görs på bästa sätt genom att implementera brottsförebyggande metoder på ett tidigt stadium i ett barns liv och att dessa fokuserar på individ, familj, skola och andra centrala instanser i samhället. Det är även viktigt att arbeta fram och implementera metoder som visat sig ha en brottsförebyggande effekt genom att fokusera på situationen och som därigenom gör det svårare för brottsbenägna individer att begå brott. Sådana insatser kan handla om ökad kameraövervakning och ökade insatser mot platser med hög brottskoncentration.

Summary

The purpose of this report is to present a knowledge review on youth criminality. The area is of considerable scope, and consists of a number of central subsidiary areas. For example, it covers the extent to which youths commit crimes, the structure of the criminality, and how criminality is developing. Two other central areas are why certain youths commit crimes, and how we can prevent crime among youths. As well as these subsidiary areas, there is another problem. Different investigations use different definitions of what youth is. The same applies to the definition of youth criminality.

The report highlights that youths commit different types of crimes; that is, it is not just about the traditional crimes, such as theft, violence, and vandalism. Youths also commit other crimes, such as internet-related crimes and more serious crimes, such as weapon-related crimes. The most common crimes among youths are less severe thefts and vandalism. Some youths also commit more serious crimes, but we should remember that the youths who commit these crimes are relatively few in number.

It emerges from the report that there has been a clear decline in youth criminality, as shown in both Swedish and international studies. Although the decline has been shown to be clear for different types of crimes, some studies have found some differences between different types of crime. In recent years, some research shows that the decline has slowed down slightly for certain types of crime, such as shoplifting and less serious vandalism crimes. Why this is the case is still unclear. The report also presents explanations for the decline in criminality that the research indicates. They relate primarily to youths' routine activities having changed over time, and that they spend ever less time in risky environments. There have also been changes in parental control, changes in relation to schools, and changes in youths' attitudes towards criminality.

There are a number of factors that are related with criminality but, in this report, these are categorised based on individual factors and the social environment, with focus on the interplay between the individual and the environment. This means that different individuals act in different ways in the same environment, and that certain youths can be more or less immune to certain risky environments, depending on their individual characteristics.

To conclude, a discussion is held on how best to prevent crime among youths. It points out that the focus should be to try to influence individuals' propensity to commit crime. This is best done by implementing crime-prevention methods at an early stage of children's lives, and that these focus on individuals, family, schools, and other central features in society. It is also important to work out and implement methods that have been shown to have a crime-preventive effect by focusing on the situation, and that in this way make it more difficult for individuals with a propensity for crime to commit crimes. Such initiatives can

concern increased security camera monitoring, and increased initiatives against places with a high concentration of crimes.

Introduktion

Brott, straff och prevention har blivit en av de stora samhällsfrågorna. I media berättas i stort sett dagligen om grova och ofta våldsamma brott. Bilden som växer fram är att brottsligheten är omfattande, att den ökar och att allt fler av aktörerna är unga med stort våldskapital. Men visar mediabilden hela sanningen om unga som begår brott?

I denna rapport besvaras och nyanseras frågan om ifall brottsligheten bland unga ökar, minskar eller är konstant, liksom hur utvecklingen ser ut för olika typer av brott. Dessutom presenteras vilka brott som ungdomar begår, varför de gör det och vad som kan göras för att förebygga ungas brottslighet. Syftet med denna kunskapsöversikt är att redovisa vad vi faktiskt vet om ungdomars brottslighet baserad på aktuell forskning. För att ge en så bred bild som möjligt görs också en internationell utblick. I denna rapport ligger fokus på delaktighet i ungdomsbrottslighet, det vill säga de personer som begår brott. Många ungdomar blir också utsatta för brott, men de kommer inte att diskuteras här.

För att ge en så bra bild av ungdomsbrottslighet som möjligt måste vi veta vad som menas med ungdom. Detta är ingen enkel uppgift. I litteraturen har man på olika sätt valt att söka avgränsningar som är väsentliga att utgå ifrån vid definitionen av ungdom (Estrada med flera, 2022). En avgränsning skulle kunna vara fysiologisk och biologisk, det vill säga den period då personen går igenom puberteten. En annan skulle kunna vara den känslomässiga och psykologiska utvecklingen under åren 11 – 20 år. En tredje kan ske utifrån sociala aspekter, det vill säga då man frigör sig ifrån familjen. En fjärde avgränsning är kulturell och innebär att man lägger sig till med en viss stil eller en viss jargong. Avslutningsvis kan ungdomsperioden definieras utifrån officiella kriterier, vilket innebär att en person betraktas som vuxen utifrån rättigheter och ansvar, det vill säga när man uppnår myndighetsåldern 18 år.

Olika forskare definierar ungdom på olika vis och det kan variera i allt mellan 14 – 24 år. Men i de flesta fall ligger spannet runt 15 – 18 års ålder. Att använda en någorlunda konsekvent indelning är relevant med tanke på att det är just ungas brottslighet man vill undersöka, inte ”barns” eller ”vuxnas”. För att kunna jämföra med andra studiers resultat, till exempel mellan olika länder, är det även viktigt att man är konsekvent och använder sig av samma åldersdefinition.

Nästa fråga gäller då – hur definieras ungdomsbrottslighet? Inte heller detta är helt klart och tydligt i forskningen. Vi utgår ifrån att det handlar om brott som begås av ungdomar och ställer frågan – vilka typ av brott är det och har dessa brott förändrats över tid? Generellt sett har man ofta sagt att ungdomsbrott är de brott som är något lindrigare. Det stämmer också enligt den statistik som finns.

I denna rapport delas brottsligheten in i traditionell brottslighet, internetrelaterad brottslighet och de brott som kan kategoriseras som grövre brottslighet. Den

traditionella brottsligheten är vanligast förekommande bland unga, till exempel stöld, våldsrelaterad brottslighet och skadegörelse. Ett förhållandevis outforskat område inom ungdomsbrottslighet är den internetrelaterade brottsligheten. Vi vet utifrån ett antal studier att vissa ungdomar är delaktiga i olika typer av internetbrott som till exempel hot, trakasserier, illegal fildelning och bedrägerier. Men ungdomar begår inte uteslutande dessa brott. De kan även vara involverade i grövre brottslighet som i vissa fall kan vara organiserad och i viss mån även relaterad till kriminella nätverk. Dessa brott handlar i större utsträckning om skjutningar och knivvåld. Även om dessa grövre brott begås av vissa ungdomar är det inte vanligt att ungdomar begår dessa brott. De vanligaste ungdomsbrotten är framför allt lindrigare brott som till exempel butiksstöld, skadegörelse och lindrigare våldsbrott. För en mer utvecklad diskussion av de tre brottskategorierna se avsnitt 1.

Men varför är det då intressant och viktigt att redogöra för brottslighet bland ungdomar? En anledning skulle kunna vara att man under lång tid visat att brottsligheten är ojämnt fördelad över olika åldrar. Brottsligheten når sin så kallade topp under ungdomsåren, det vill säga de flesta brotten begås under denna period (Blokland med flera, 2005).¹ Detta innebär att brott är som vanligast under ungdomsåren för att sedan minska med stigande ålder. Inom den forskning som fokuserar på kriminella karriärer har man även noterat att det finns grupper som har sin debutålder under senare åldrar (Sivertsson med flera, 2024).

En viktig källa till kunskap om brottslighet bland ungdomar är kriminalstatistiken. Kriminalstatistiken innehåller uppgifter om personer som är misstänkta och lagförda för brott. En av de mer centrala felkällorna med den registrerade brottsligheten är mörkertalet. Inte alla brott anmäls och även om de skulle anmälas, kan det i vissa fall vara svårt att binda en person till den specifika handlingen. En annan viktig källa till information om brottslighet bland unga är självrapporteringsstudier. Denna metod ger oss möjlighet att få information om de brott som inte polisanmäls och görs oftast i skolmiljö där ungdomar anonymt besvarar ett flertal olika frågor i en enkät.² Bortfallet innebär en viss problematik vid självrapporteringsstudier. Det kan vara externt, det vill säga samtliga i urvalet besvarar inte enkäten. Det kan också vara internt, vilket betyder att samtliga frågor inte besvaras. Utöver dessa kan även över- och underrapportering vara centrala felkällor. Överrapportering innebär att ungdomar uppger fler brott än vad som har begåtts och underrapportering innebär att ungdomar uppger färre brott än vad som verkligen skett. Men även om både kriminalstatistik och självrapportering har sina metodproblem, fyller de båda en viktig funktion för att ge en så omfattande och bred bild av ungdomsbrottsligheten som möjligt. Dessutom bedöms de båda källorna

---

¹ För en genomgång om forskning om ålder och brott se Brå (2024).

² Ett flertal svenska organisationer och myndigheter som till exempel Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, och Brottsförebyggande rådet, Brå, genomför regelbundet riksrepresentativa nationella skolundersökningar för att undersöka omfattning och utveckling av alkohol, narkotika, och brottslighet bland unga (Brå, 2022; CAN, 2023).

komplettera varandra väl för att ge en utförlig bild av ungdomsbrottslighet. Ibland används mindre vanliga källor, det kan till exempel vara data som baseras på offerundersökningar och/eller sjukvårdsdata (Estrada, 2022).

Disposition

Denna rapport består av fem delavsnitt. I det första presenteras forskning om ungdomsbrottslighetens omfattning och struktur utifrån brottskategorierna: traditionell brottslighet, internetrelaterad brottslighet och grövre brottslighet. Därefter följer ett avsnitt som tar upp en högst aktuell fråga, det vill säga i vilken grad ungdomsbrottsligheten ökar eller minskar över tid. Där diskuteras även tänkbara förklaringar till den utveckling som vi ser. Följande avsnitt diskuterar varför vissa ungdomar begår brott. Centrala teoretiska faktorer lyfts upp och diskuteras, liksom vilket empiriskt stöd dessa faktorer har fått i nationell och internationell forskning. Därefter diskuteras vilka insatser som är relevanta för att minska brottsligheten bland unga. I detta avsnitt diskuteras även hur forskning om brott kan ta steget vidare. Hur kan det vi vet genom forskningen säkerställa vilka brottsförebyggande metoder som faktiskt har en statistisk betydelse, eller som saknar betydelse? Rapporten avslutas med en diskussion.

1 Den skeva ungdomsbrottsligheten – omfattning och struktur

I detta avsnitt presenteras forskning kring omfattning och struktur för traditionell, internetrelaterad och grövre brottslighet baserad på nationell och internationell forskning.

För att ge en så bred bild som möjligt av ungas delaktighet i brottslighet, är det viktigt att nämna hur stor andel av dagens unga som begår brott. I det stora hela är det välkänt att en förhållandevis stor andel av dem någon gång begår något enstaka brott. I nationell och internationell forskning har man funnit att omkring 50 procent av unga uppger att de begått någon form av brott under det senaste året. Att denna andel kan variera mellan olika studier beror i huvudsak på vilken ålder och vilken tidsperiod som undersökts samt vilka brottstyper som ingår.

Det är också välkänt att ungdomsbrottsligheten är skev i sin fördelning. Det innebär att de flesta av dem som uppger att de begår brott under ungdomsåren endast gör detta vid något enstaka tillfälle och sen aldrig igen. Men det finns även en liten grupp som begår många brott. De som begår många brott verkar också begå olika typer av brott. Det förekommer alltså inte någon nämnvärd form av specialisering, även om det kan förekomma i vissa fall. Avslutningsvis finns det även en liten grupp ungdomar som fortsätter med sin brottslighet in i vuxen ålder.

Nedan följer en presentation över de brott som ungdomar begår.

1.1 Traditionell brottslighet

Vilka brott är då specifika för ungdomar? Forskningen är förhållandevis ense på denna punkt. I tabell 1 presenteras olika brott bland elever i årskurs nio utifrån Brås nationella självrapporteringsundersökning 2021. Omkring 40 procent av ungdomarna uppgav att de begått något stöldbrott under 2021 och en fjärdedel av ungdomarna att de begått något våldsbrott. Det vanligaste våldsbrottet är lindrigare våld, som inte krävt sjukvård. Tittar man närmare på några centrala brottstyper, framkommer att det i huvudsak handlar om lindriga brott som till exempel butiksstöld (18 %) och vandalisering (13 %). Det är ovanligare att ungdomar rapporterar att de rökt hasch eller marijuana eller att de stulit en cykel. Några av de ovanligaste brotten är misshandel där det behövts sjukvård, biltillgrepp eller rån. Att ungdomar i större utsträckning uppger att de begått stöldbrott än våldsbrott har även visat sig i internationell forskning, även om det finns undantag. Också kriminalstatistiken visar att det är just de lindriga brotten som är de vanligaste bland ungdomar (Estrada, 2022).

Tabell 1. Andel (%) ungdomar i årskurs nio som uppger att de begått olika typer av brott de senaste 12 månaderna. Källa: Brå, 2022, sidor 112-124.

Brottstyper	Totalt	Pojkar	Flickor
Butiksstöld	18	17	18
Cykelstöld	5	7	2,5
Köpt stulet	3,5	5	2,0
Stulit en bil	1,0	1,3	0,2
Vandaliserat (skadegörelse)	13	17	8
Burit kniv som vapen	8	9	7
Misshandel	2,3	3,3	0,9
Hotat för att få sak (rån)	0,9	1,2	0,2
Med avsikt skadat med vapen	1,3	1,3	0,6
Rökt hasch eller marijuana	5	5	5
Stöld*	40	38	40
Skadegörelse*	19	22	16
Våld*	24	26	21
Narkotikabrott*	7	6	7

* Ungdomar som svarat att de begått flera olika brott är medräknade i respektive kategori (det vill säga dubbelräkning).

Att fler pojkar än flickor begår brott är tydliga resultat i forskningen, dessutom begår pojkar i högre utsträckning fler brott än flickor. Skillnaden är större när det gäller allvarliga brott som grövre stöld- och våldsbrott, men mindre

omfattande för lindriga brott som butiksstöld. Sammanfattningsvis visar detta att de traditionella brotten domineras av lindriga brott och att de mer allvarliga brotten är relativt ovanliga bland unga.

1.2 Internetrelaterad brottslighet

Den internetrelaterade brottsligheten är ännu ett ganska outforskat område och har oftast handlat om personer som blivit utsatta för sådana brott. Däremot finns det förhållandevis få studier där man har fokuserat på de som utsätter andra för den här typen av brott (Näsi med flera, 2015; Kranenbarg med flera, 2022).

Ofta skiljer man mellan två typer av internetrelaterade brott. Det handlar dels om internetrelaterade brott som är beroende av tekniken och som begås mot datorer och andra relaterade enheter, det vill säga ”cyber-dependent” brott. Exempel på dessa brott kan vara dataintrång och förstörelse av data, till exempel hacking, DDos attacker och Malware. Den andra typen är de brott som är samma slags brott som traditionella brott, men som numera begås på internet, det vill säga ”cyber-enabled” brott. Det kan vara konflikter på internet och internetbedrägerier, till exempel Phishing.

Enligt internationell forskning begår en förhållandevis stor andel av dagens unga någon form av internetbrott (Davidson med flera, 2022). Några av de vanligare brotten som ingår i kategorin ”cyber-dependent” brott har visat sig vara stöld av datafiler och data, samt vandalisering av data. När det handlar om den andra typen av brott, det vill säga ”cyber-enabled”, är framför allt hot och trakasserier och internetbedrägerier vanliga (Kranenbarg med flera, 2022). Enligt svenska data har 24 procent uppgivit att de utfört illegal fildelning under år 2021. Det kan jämföras med 6 procent som uppgivit att de begått trakasserier, det vill säga att man skrivit något eller lagt ut bilder eller filmer på internet för att kränka någon (Brå, 2022).

Ett av de mer tydliga resultaten är att denna typ av brott oftast begås av pojkar (Maras med flera, 2024). Även Brås omfattande studie visade att illegal fildelning var vanligare bland pojkar än bland flickor (28 % versus 20 %). Däremot framkom ingen skillnad mellan pojkar och flickor för trakasserier (6 % för både pojkar och flickor).

Om vi istället tittar på hur stor andel av ungdomar i 16 – 19 års ålder som uppger att de blivit utsatta för nättrakasserier kan vi se att 4 procent av pojkarna och 7 procent av flickorna uppgivit detta i Brås (2023) omfattande offerundersökning (NTU). För ungdomar i 15-årsåldern framkommer att 19 procent av pojkarna uppger att de varit utsatta för att någon skrivit kränkande saker om dem på nätet, vilket kan jämföras med 29 procent för flickorna. Däremot är det mindre vanligt att någon lagt ut kränkande filmklipp. 12 procent bland pojkarna och 17 procent bland flickorna uppger att de varit utsatta för detta.

Om ungdomar som begår traditionella brott även begår internetrelaterade brott är ännu en förhållandevis outforskad fråga inom brottsforskningen. Det finns dock undersökningar som funnit ett samband mellan de två brottskategorierna. Detta

innebär att ungdomar som begår traditionell brottslighet även oftare utför internetrelaterad brottslighet.

1.3 Grövre brottslighet

Denna kategori handlar i stor utsträckning om skjutningar och knivvåld. Ofta är denna brottslighet förknippad med kriminella nätverk och mer eller mindre organiserad gängbrottslighet. Information om denna typ av grövre brottslighet faller bort i de så ofta använda skolundersökningarna. Där handlar oftast frågorna om en något lindrigare våldsbrottslighet, även om det ställs frågor om rån och användning av vapen (se nedan). För att sammanställa den forskning som är relaterad till denna brottslighet är kriminalstatistiken en betydligt mer tillförlitlig källa eftersom de flesta brotten anmäls. Andra källor som i vissa fall används vid redogörelse för dessa brott är dödsorsaksregistret och Socialstyrelsens patientregister.

I ett flertal studier har man undersökt hur omfattande skjutvapenvåldet är i Sverige och hur det har utvecklats över tid. När man tittar på skjutvapenmord, och då särskilt för unga män, ligger Sverige på en hög nivå i ett europeiskt perspektiv (Hradilova Selin med flera, 2023; Sturup med flera, 2019; Krüsselmann med flera, 2021). I dessa studier har man inte haft något specifikt fokus på ungdomars involvering. När det gäller knivvåld har det visat sig att majoriteten av de som misstänkts är unga män (Brå, 2023a). Även förhållandevis många i åldern 15–19 år har misstänkts för brott mot knivlagen, även om det är betydligt fler i gruppen 20–29 år.

Hur vanligt är det då att ungdomar utför dessa typer av brott? Enligt den forskning som finns är det svårt att uttala sig om hur många ungdomar som begår dessa brott och som ingår i kriminella miljöer där denna typ av brott är mer vanligt förekommande (Granath, 2022). Även om det är svårt att redogöra för exakt hur många ungdomar det handlar om, menar vissa att det uppskattningsvis kan handla om mellan 1 000 och 1 500 personer i åldern 15–24 år, vilket bygger på siffror baserade på uppgifter ifrån Polismyndigheten (Granath, 2022). Om denna siffra stämmer betyder det alltså att det är en förhållandevis liten andel personer i dessa åldrar som ingår i dessa kriminella miljöer.

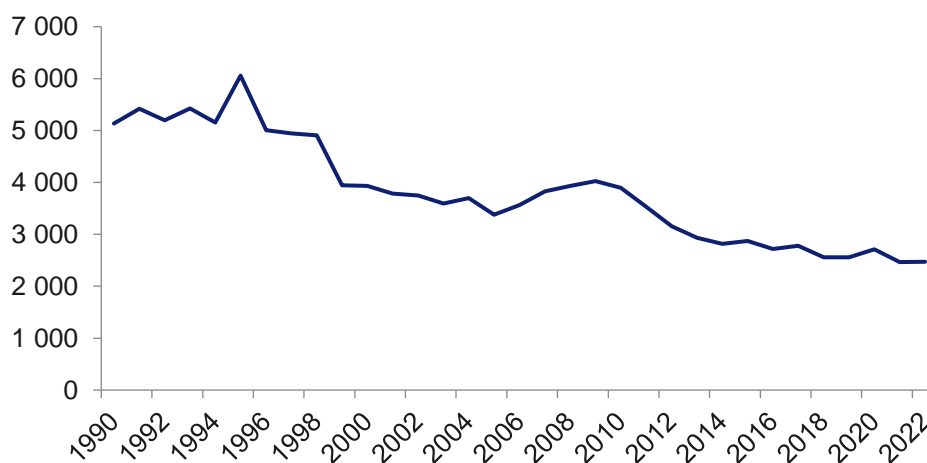
Vissa av de brott som tidigare nämnts i avsnittet om traditionell brottslighet kan i viss mån även ses som en del av den grövre brottsligheten – som till exempel om man har rånat någon och om man med avsikt har skadat någon med vapen. Tabell 1 visar att 0,9 procent av ungdomarna uppger att de rånat någon och 1,3 procent uppger att de har skadat någon med vapen. Utifrån kriminalstatistiken framkommer att 0,16 procent av en årskull 15-åringar misstänkts för rån (Estrada, 2022). Detta betyder alltså att det är väldigt få ungdomar som dels uppger att de begått dessa brott, dels blivit misstänkta för dessa typer av brott.

2 Har brottsligheten bland unga ökat eller minskat?

Sedan mitten av 1990-talet har brottsligheten minskat i många västerländska länder och flera forskare lyfter denna minskning som en av de viktigare frågorna inom det kriminologiska området. En av de viktigaste förklaringarna till denna minskning har visat sig vara ungdomars förändrade aktiviteter.

Om brottsligheten ökar eller minskar bland unga diskuteras flitigt inom den svenska forskningen. Under senare år har den svenska forskningen varit förhållandevis tydlig i sina fynd, oavsett vilken typ av datakälla som använts. I figur 1 nedan presenteras uppgifter om antalet lagförda ungdomar i åldern 15–17 per 100 000 i åldersgruppen under perioden 1990–2022. Resultaten visar på en tydlig minskning sedan mitten av 1990-talet. Forskare har dessutom undersökt i vilken grad mönstret står sig även för stöld och våldsbrott. I dessa fall har den minskande trenden varit som mest påtaglig för tillgreppsbrott. För våldsbrott var utvecklingen något mer konstant under 1993–2010, för att därefter minska fram till 2020. För narkotikabrott har trenden varit det motsatta, det vill säga ungdomar som är lagförda har ökat under 1990–2020 (Estrada, 2022).

Figur 1. Lagförda ungdomar 15–17 år per 100 000 i åldersgruppen under perioden 1990 – 2022. Källa: Brå kriminalstatistik.

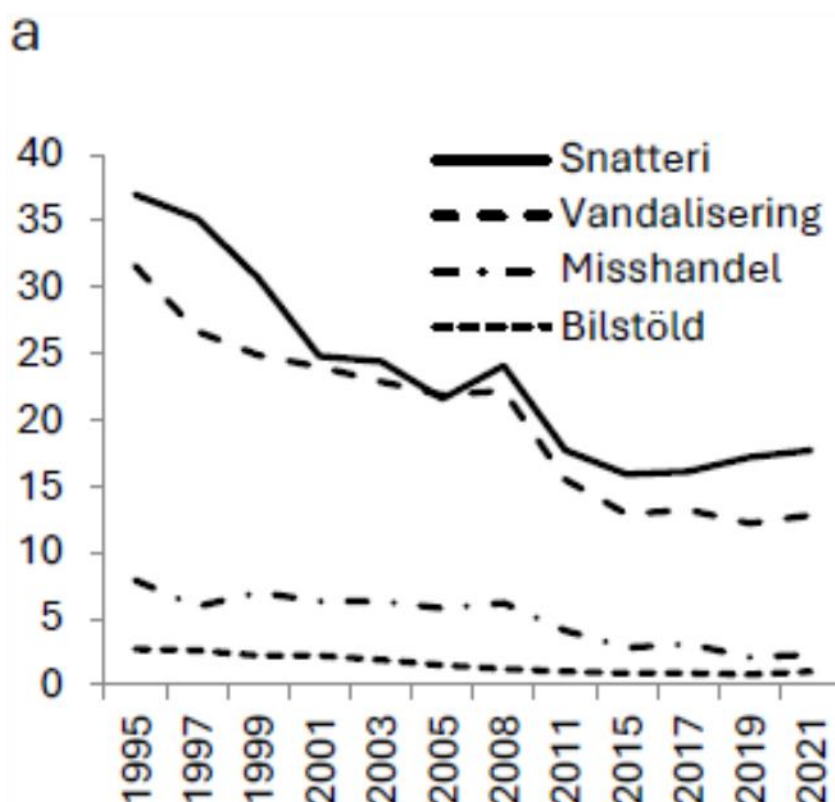

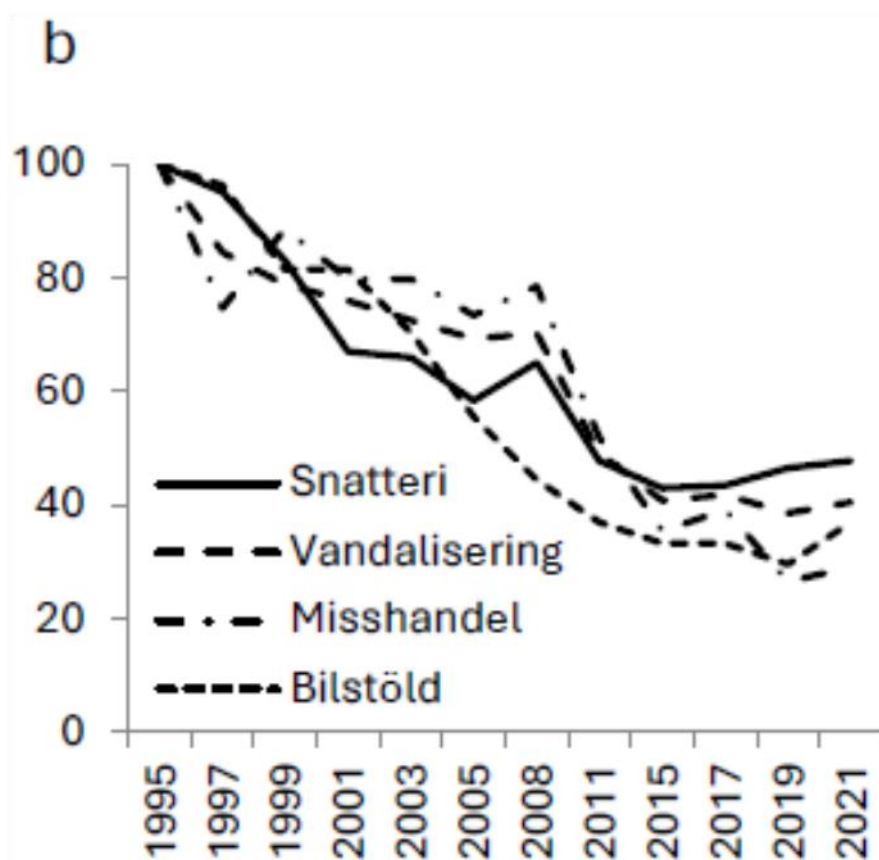
Ungdomars självrapporterade uppgifter kompletterar detta resultat. I följande figurer (2a och 2b) redovisas uppgifter ifrån Brås nationella skolundersökning under perioden 1995–2021. Undersökningen tar upp fyra brottstyper – snatteri, skadegörelse, bilstöld och misshandel. Av resultaten framkommer att andelen ungdomar som uppgivit att de begått snatteri, skadegörelse, bilstöld och misshandel har minskat mellan åren 1995 och 2021 (se figur 2a). Det kan ibland vara svårt att få en uppfattning om hur omfattande minskningen varit för de olika brotten. Detta beror i stor utsträckning på att vissa av brotten är betydligt

vanligare som till exempel snatteri, medan misshandel är betydligt ovanligare. I vissa analyser är det därför viktigt att även presentera indexerade resultat, det vill säga att samtliga brottstyper har samma utgångspunkt vid det första året, det vill säga år 1995 (se figur 2b). Genom att indexera resultaten på detta vis ges en tydlig och klar bild på hur trenden ser ut för samtliga brott och det underlättar jämförelsen mellan brotten. Här framkommer det att minskningen var som mest påtaglig för misshandel. Däremot visas att minskningen för snatteri var minst tydlig. Resultaten visar även att minskningen för snatteri och vandalisering är tydligast fram till år 2015 för att därefter plana ut något. Det samma gäller för våld, även om det succesivt skett en minskning sedan år 2015 för att visa en viss ökning 2021. Sammanfattningsvis handlar det om en minskning med mellan 50 procent och 70 procent för de olika brottstyperna.

Figur 2. Andel (%) ungdomar i årskurs nio som uppger att de begått (a) olika typer av brott de senaste 12 månaderna under perioden 1995–2021 och (b) indexerat vid 1995 = 100. Källa: Brå, 2013, sida 51 och Brå, 2022, sidor 115-116, 118-119.

De siffror som redovisas ovan baseras på i vilken grad ungdomar uppgivit att de begått brott eller inte – det vill säga hur deras brottsdeltagande ser ut. Därför är frågan om utvecklingen är liknande för brottsfrekvens, det vill säga antalet begångna brott, även högst relevant. I vilken grad trenden ser lika ut för brottsdeltagande och brottsfrekvens är en fråga som fått viss uppmärksamhet även internationellt (Berg med flera, 2016). I både nationella och internationella studier kan man se att brottsligheten minskar på i stort sett samma vis för brottsfrekvens som för brottsdeltagande (Svensson och Oberwittler, 2021; van der Laan med flera, 2019). Dessutom har man även funnit att antalet ungdomar som rapporterar att de varit delaktiga i olika typer av brott har minskat över tid (Osgood, 2023). Det bör nämnas att vissa studier, som undersökt våld bland unga, visar att minskningen varit något mer tydlig för brottsdeltagande än för brottsfrekvens (Sivertsson, 2022).

Kan det vara tal om en polarisering? Som tidigare nämnts begår de flesta ungdomar brott vid något enstaka tillfälle. Resultaten visar också att andelen ungdomar som begår brott blir allt mindre. Men kan det vara så att de unga som begår brott, begår allt fler brott – vilket skulle kunna innebära en form av polarisering? I en tidigare svensk studie undersöktes i vilken grad det fanns indikationer på någon form av polarisering (Svensson och Ring, 2007). Det gick inte att påvisa. Istället fann man att brottsligheten minskade i samtliga grupper över tid. I en analys av självrapporterad och registrerad våldsbrottslighet har man funnit att allt färre pojkar begår våldsbrott. Samtidigt finns det tecken på att de mest brottsaktiva pojkarna begått fler våldsbrott över tid (Sivertsson, 2022). I

vilken grad det finns en polarisering, för vilka grupper och utifrån olika brottstyper är intressant och bör undersökas vidare. En annan fråga som vi inte vet särskilt mycket om är i vilken grad det skett en ökad grad av professionalisering över tid.

När det gäller utvecklingen för den internetrelaterade brottsligheten har vi förhållandevis begränsad information. Utifrån självrapportdata kan vi se en tydlig minskning av illegal fildelning – från 38 procent 2015 till 24 procent 2021, se Tabell 2. Däremot kan man se att andelen ungdomar som uppger att de trakasserat någon på internet ligger förhållandevis konstant under perioden. Tittar vi istället på andelen unga som blivit utsatta för att någon skrivit kränkande saker om dem på nätet, så varierar dessa siffror mellan 24 och 25 procent utan att visa på någon tydlig förändring över tid (Brå, 2022). Däremot kan man se en viss minskning i andelen ungdomar som varit utsatta för att någon lagt upp bilder/filmklipp av dem på internet (21 till 15 %). Andelen unga som varit utsatta för mobbing på internet har visat sig variera mellan 34 och 36 procent under perioden. Om vi istället tittar på Brås offerundersökning (2023b) framkommer att andelen unga som uppger att de varit utsatta för nättrakasserier har legat på en förhållandevis konstant nivå över tid.

Tabell 2. Andel (%) ungdomar i årskurs nio som uppger att de begått internetrelaterad brottslighet de senaste 12 månaderna under perioden 2015–2021. Källa: Brå, 2022, sida 123.

	2015	2017	2019	2021
Trakasserier*	5,7	6,6	7,2	6,2
Illegal fildelning	38,1	28,4	25,5	24,1

* Att man skrivit något eller lagt ut bilder/filmer på internet för att kränka någon.

Men hur ser utvecklingen ut för den grövre brottsligheten? Samtidigt som svensk forskning har visat på en minskande trend för ungdomsvåld har man kunnat se en ökning av det dödliga våldet mot unga sedan början av 2010-talet (se till exempel Estrada, 2022). Denna ökning gäller såväl det dödliga skjutvapenvåldet som det med icke-dödlig utgång bland unga vuxna män och ungdomar (se till exempel Hradilova Selin med flera, 2023; Granath, 2022; Sturup med flera, 2019). Vid en analys av antalet fall av dödligt våld vid konflikter i kriminella miljöer under perioden 2005–2017, har det framkommit att även dessa brott ökat sedan 2013. Majoriteten av de misstänkta är i åldern 18–24 år (Brå, 2020). Däremot har det visat sig att det dödliga våldet med slagvapen, kniv med mera legat förhållandevis konstant mot ungdomar under de senaste 25 åren (Granath, 2022). Det bör noteras att skjutvapenrelaterat våld är en mycket liten andel av det totala ungdomsvåldet. Det har dessutom hävdats att denna typ av våld inte nödvändigtvis bör ses som ett tecken på omfattning och utveckling av våldsbrottsligheten. Istället kan denna typ av brottslighet ses som ett specifikt och avgränsat problem kopplat till kriminella miljöer (Estrada, 2022; Granath, 2022).

2.1 Hur ser utvecklingen ut i andra länder?

Den minskande trend som påvisats för brottslighet bland svenska ungdomar är inte på något sätt unik för svenska förhållanden. Denna utveckling har även visats i en mängd studier ifrån andra västerländska länder som till exempel Spanien, Danmark, England, Wales, USA och Holland. Även internationellt sett har denna utveckling varit tydlig för såväl självrapportdata som registrerad data. I vissa studier har man kunnat påvisa att minskningen varit mer påtaglig för stöldrelaterade brott jämfört med våldsrelaterade. I självrapportundersökningar har det visats att minskningen börjat under mitten av 1990-talet, medan för registrerad brottslighet har man i vissa länder kunnat se att minskningen börjat under mitten av 2000-talet. För en genomgång av litteraturen se Svensson och Oberwittler (2021).

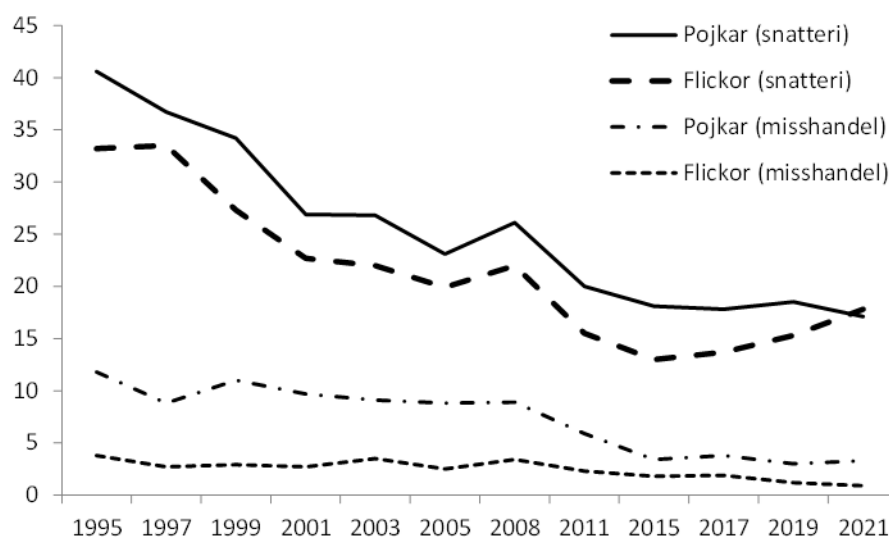
Den något avtagande minskning som kunnat påvisas för svenska ungdomar under senare år, framförallt gällande stöldrelaterade brott, har även visats i vissa andra länder. Till exempelvis har man i Schweiz kunnat se en viss ökning av stöldbrotten under senare år. Den brottstyp som visat sig öka mest har varit snatteribrotten (Manzoni med flera, 2022). Även i andra länder, som till exempel i Holland, har man kunnat se en något avtagande trend under senare år och då framförallt för stöld och vissa våldsbrott (Kessels, 2023). Även om det finns vissa indikationer på att lindrigare brott som stöldbrott verkar ha avtagit något över tid, är det än så länge svårt att uttala sig om att detta är ett generellt mönster. Vi behöver mer empiriska data för att kunna dra några säkerställda slutsatser kring detta och då framförallt ifrån ett flertal olika länder. Men det blir mycket intressant att följa utvecklingen framöver och då jämföra svenska data med internationella data.

2.2 Utvecklingen för olika grupper

2.2.1 Pojkar och flickor

I figur 3 redovisas utvecklingen för snatteri och misshandel för pojkar och flickor under åren 1995–2021. Av resultaten framkommer att snatteri minskar för båda könen. Andelen pojkar som begått snatteribrott ligger konstant på en högre nivå under perioden 1995–2019. År 2021 är andelen som uppgivit att de snattat på samma nivå för pojkar och flickor. Resultaten visar att minskningen är tydligast fram till och med 2015 och detta gäller för både pojkar och flickor. Därefter kan vi se en konstant utveckling för pojkar och en något ökande utveckling, fem procent, för flickor. Även för misshandel framkommer en minskning under perioden. Skillnaden mellan pojkar och flickor är som mest omfattande under perioden 1995–2008. Därefter framkommer en tydlig minskning i andelen pojkar som uppgivit att de begått misshandelsbrott. Samma utveckling gäller för flickor, även om nivån ligger betydligt lägre.

Figur 3. Andel (%) pojkar och flickor i årskurs nio som uppger att de begått snatteri och misshandel de senaste 12 månaderna under perioden 1995–2021. Källa: Brå, 2013, sidor 52-53, och Brå, 2022, sidor 115-116.

Även annan forskning visar vissa skillnader i brottsutvecklingen mellan pojkar och flickor. Även statistik där man följer en specifik årskull, visar på en minskning i brottslighet bland ungdomar. Denna minskning är som mest påtaglig för pojkar. För flickor ligger utvecklingen något mer konstant (Estrada med flera, 2016). Även internationella självrapportdata visar att brottsligheten verkar minska tydligare för pojkar än flickor (Keyes med flera, 2018). Men hur ska vi då kunna förstå denna skillnad mellan pojkar och flickors utveckling? Det har påpekats att detta sannolikt inte beror på att flickorna efterliknar pojkarnas beteenden. Istället skulle det kunna bero på att pojkarna har närmat sig flickornas beteende. Detta är en mycket intressant forskningsfråga och något som vi behöver forska mera om.

2.2.2 Invandrarbakgrund

I vissa studier har man även undersökt i vilken grad och på vilket sätt brottsligheten minskat för ungdomar med olika invandrarbakgrund. I en nyligen genomförd studie var syftet att undersöka om trenden var densamma oberoende om man var född i Sverige till svenska föräldrar, eller hade någon form av invandrarbakgrund (Vasiljevic med flera, 2020). Resultaten visar en minskning i brottslighet under åren 1999–2017 för ungdomar oavsett var de eller deras föräldrar var födda. Nedan redovisas den genomsnittliga procentuella förändringen mellan undersökningstillfällena i självrapporterad brottslighet, mätt genom ett antal olika brottstyper för ungdomar med olika bakgrund. Detta innebär alltså att brottsligheten i genomsnitt minskat med 10 procent för ungdomar som har svensk bakgrund, vilket kan jämföras med 15 procent för de ungdomar som är födda utomlands. Resultaten visar att denna minskande trend gällde både pojkar och flickor. I en kompletterande analys fann man även att brottsligheten för de som är födda utomlands minskade i genomsnitt mer jämfört med de som var födda i Sverige med svenska föräldrar. Detta mönster var mer

framträdande för pojkar än för flickor. En granskning av lagföringsstatistik visar ett liknande resultat (Bäckman med flera, 2021).

Tabell 3. Genomsnittlig procentuell förändring i självrapporterad brottslighet mellan undersökningstillfällena för ungdomar med olika invandrarbakgrund, åren 1999–2017.³ Källa: Vasiljevic med flera, 2020, sida 6.

Brottstrender	Totalt	Pojkar	Flickor
Svenska föräldrar	-9,6	-11,1	-7,4
En invandrarförälder	-9,1	-11,0	-7,3
Två invandrarföräldrar	-11,0	-10,6	-10,9
Född utomlands	-15,1	-19,6	-10,2

Notera: Samtliga förändringar är signifikanta på 0,01 procentsnivån.

2.3 Hur kan vi förstå denna utveckling?

Den minskade ungdomsbrottsligheten har varit en central frågeställning inom kriminologisk forskning under senare år. Många forskare diskuterar denna fråga och har delvis olika förklaringar (se till exempel Baumer med flera, 2021). Vissa forskare hävdar att det kan bero på förändringar i föräldrarnas sociala kontroll över de ungas tid. Till exempelvis är barn och ungdomar mer övervakade av sina föräldrar idag än vad de var för några år sedan. Mycket av detta kan förklaras genom den tekniska utvecklingen. Numera har föräldrar möjlighet att ständigt ha kontakt med sina ungdomar genom mobiltelefonen och dess många funktioner. Detta har lett till att man talar om att det skett en form av ökad elektronisk övervakning. En annan förklaring är att det skett förändringar i ungas attityder till skolan och att skolan har blivit mer betydelsefull för ungdomar över tid. En tredje förklaring är att det skett förändringar i ungas attityder till brott över tid och att unga har mer negativa attityder till brott idag än vad de hade tidigare. En av de mer centrala förklaringarna som diskuterats är om det skett förändringar i ungas rutinaktiviteter över tid.⁴

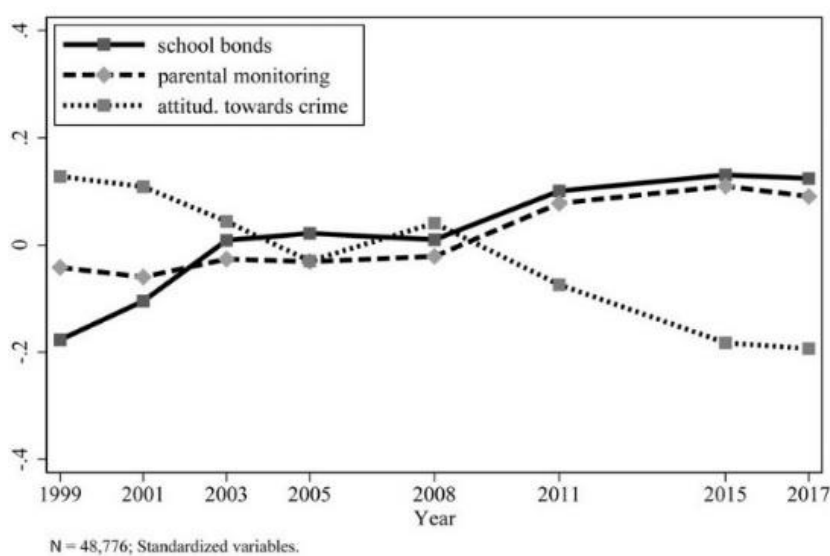
Den forskning som finns inom detta område har ofta varit beskrivande och haft andra syften än att analysera förändringar över tid. Under senare år har vissa forskare analyserat utvecklingen för att på ett bättre sätt kunna förstå den utveckling som är så tydligt påvisad. Resultaten ifrån dessa studier visar att ungdomars dagliga rutiner har förändrats under en lång period. Unga dricker mindre alkohol, är mera sällan med kompisar på kvällarna och tillbringar mindre tid med ostrukturerade aktiviteter och det är just förändringar i dessa beteenden som visat sig samvariera starkast med förändringar i brottslighet (Baumer med flera, 2021; Svensson och Oberwittler, 2021. Se även Osgood, 2023). Det har

³ Dessa analyser är genomförda med en negativ binomial regressionsanalys.

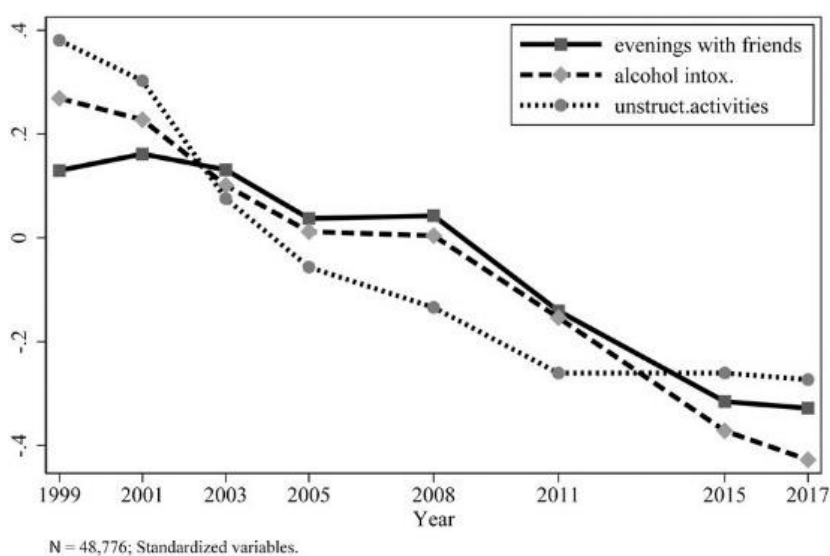
⁴ För en sammanfattning av litteraturen se Svensson och Oberwittler (2021).

också kunnat visas att förändringar i ungas relation till skolan, förändringar i föräldrakontroll och förändringar i attityder till brottsligt beteende samvarierar med förändring i brottslighet, även om dessa samband är betydligt svagare. I figur 4 och 5 presenteras trender för dessa faktorer under perioden 1999–2017. Resultaten visar hur banden till skolan förbättrats över tid och att föräldrars insyn i vad ungdomar gör på sin fritid har ökat. Ungdomar har också en mer avhållande inställning till brott idag än vad de hade i slutet av 90-talet. Det mest påfallande är hur ungdomars rutinaktiviteter har förändrats över tid.

Figur 4. Ungdomars relation till skola, familj och attityder till brott, 1999–2017. Källa: Svensson och Oberwittler, 2021.

Figur 5. Ungdomars olika rutinaktiviteter, 1999–2017. Källa: Svensson och Oberwittler, 2021.

Men hur kan man då på bästa sätt förstå detta samband? Och varför är det just förändrade dagliga aktiviteter som visat sig vara viktigast för denna utveckling? Det är lätt att tänka att det skulle bero på att unga i allt större utsträckning tillbringar tid framför datorn än vad de gjorde tidigare. Och det stämmer

förvisso. Men räcker det som förklaring? Minskningen i brottslighet och rutinaktiviteter började ju innan internet fick sitt genomslag för unga, vilket innebär att ungdomars internetaktiviteter endast delvis kan förklara den förändring som framkommer i de dagliga rutinerna under senare år (Twenge och Park, 2019). Eller kan det vara så att den traditionella brottsligheten, som ofta har undersökts i dessa studier, har ”flyttat” till internet? Detta diskuteras men några forskare menar att brottsligheten började att minska innan den stora spridningen av den internetrelaterade brottsligheten (Farrell och Birks, 2018).

En relevant fråga är hur ungdomars andra beteenden har förändrats över tid. Forskning har visat att man kunnat se att ungdomar i mindre utsträckning ”dejtjar” och i mindre utsträckning arbetar mot betalning (Twenge och Park, 2019). Förutom förändringar i dessa aktiviteter har det även visat sig att unga i allt större utsträckning mår psykologiskt sämre, känner sig mer ensamma och är mer uttråkade än vad de var tidigare (Mercado med flera, 2017; Twenge med flera, 2021; Weybright med flera, 2020). Vissa menar att detta till stor del hänger samman med den utveckling som visat sig genom att unga i större utsträckning tillbringar tid online via sociala medier.⁵

Sammanfattningsvis kan det konstateras att ungdomars beteenden har förändrats över tid. Det intressanta är att det inte endast gäller förändringar i brottsligt beteende utan att det även gäller förändringar i ett flertal andra beteenden. Så även om brottsligheten har minskat över tid, finns det en hel del andra negativa hälsorelaterade beteenden som visat sig öka.

---

⁵ Det råder delade meningar kring detta samband. Vissa forskare menar att det finns ett kausalt samband mellan sociala medieanvändning och mående (Boers med flera, 2019), andra menar att detta inte är kausalt klarlagt (Orben och Przybycki, 2020). Det finns även de som menar att detta samband mycket väl kan vara icke-linjärt vilket innebär att det är både gruppen som inte är aktiva via sociala medier och de som är aktiva som mår psykiskt sämre (Wang med flera, 2018). Det har även påpekats att det är viktigt att man i detalj analyserar detta samband och undersöker vad ungdomar gör på nätet, alltså inte bara att de är aktiva på internet, utan framförallt vad de gör (Svensson med flera, 2022).

3 Varför begår vissa ungdomar brott?

Det handlar inte endast om vem personen är eller var han eller hon befinner sig – utan om vilken person som befinner sig på vilken plats.

Inom detta forskningsområde finns en mängd olika teoretiska förklaringar till varför vissa ungdomar begår brott, där vissa har mer stöd i forskningen än andra. I detta avsnitt presenteras ett antal faktorer som visat sig vara relevanta för ungdomsbrottslighet med fokus på individ och miljö. Det finns även ett antal andra faktorer som är viktiga som till exempel kön, familjestruktur, invandrarbakgrund och socioekonomisk bakgrund. Dessa kallas bakgrundsfaktorer och har mer av en indirekt betydelse för ungdomsbrottslighet.

3.1 Bakgrundsfaktorer

3.1.1 Könsskillnader

Det är välkänt att det finns ett samband mellan kön och brott, vilket innebär att pojkar begår fler brott än flickor. Men, som presenterats tidigare i denna rapport, kan denna skillnad variera mellan olika brottstyper. Pojkarna begår oftare allvarligare brott, men när det gäller den lindrigare brottsligheten är det oftast en mindre uttalad eller ingen större skillnad mellan pojkar och flickor. I vissa studier har man försökt identifiera faktorer som kan hjälpa oss att förstå varför pojkar begår fler brott än flickor. Vissa menar att skillnaden i brottslighet mellan pojkar och flickor kan bero på att flickor har visat sig ha något starkare band till sina föräldrar, är något mer kontrollerade av sina föräldrar och har något starkare band till skolan. I vissa studier har man även funnit att flickor i större utsträckning tycker att det är moraliskt fel att begå brottsliga handlingar och att de i mindre utsträckning umgås med brottsliga kamrater (Weerman med flera, 2016; Kruttschnitt, 2013).

3.1.2 Familjestruktur

En stor del av forskningen visar att det finns ett samband mellan familjestruktur och brott. Detta innebär att de som bor med båda sina föräldrar har begått brott i något mindre utsträckning jämfört med de som inte gör det (Kroese med flera, 2021). Under senare år har man mer detaljerat börjat undersöka vilken betydelse olika familjekonstellationer kan ha för ungdomars brottslighet. I vissa studier har det till exempel framkommit att brottsligheten varit något högre bland ungdomar som bor med en ensamstående förälder. Detsamma gäller för ungdomar om de vuxit upp i hem där de bor växelvis hos mamman och hos pappan och där en av föräldrarna träffat någon men däremot inte den andre föräldern (Svensson och Johnson, 2022. Se även Fallesen och Gähler, 2020). En del forskare menar att denna överrepresentation i brottslighet för ungdomar som vuxit upp i hem med en förälder, kan bero på att föräldrarnas förmåga att utöva kontroll försvagas i hem där det bara finns en förälder (Demuth och Brown, 2004). Varför

brottsligheten ligger på en något högre nivå i hem där ungdomar går växelvis mellan mamman och pappan och där den ene föräldern har träffat någon men inte den andre vet vi än så länge inte särskilt mycket om.

3.1.3 Invandrarbakgrund

Nationell och internationell forskning visar att ungdomar med invandrarbakgrund är något överrepresenterade i brottslighet (Hällsten med flera, 2013; Salmi med flera, 2015). Denna överrepresentation har visat sig något mindre för lindrigare brott som till exempel snatteri och något större för grövre brott som våld och grövre stöldbrott. Vissa studier har försökt identifiera faktorer som kan hjälpa oss att förstå varför det finns en överrepresentation i brottslighet för ungdomar med invandrarbakgrund. Där påpekas att skillnader i föräldrars socioekonomiska status och områdesresurser under barndomen kan vara en förklaring till denna överrepresentation (Hällsten med flera, 2013). Andra menar att skillnaden i brottslighet mellan grupperna kan förstås genom skillnader i kulturella-, familje-, skol- och kamratfaktorer.

3.1.4 Socioekonomisk bakgrund

En fråga som diskuterats mycket inom detta forskningsområde är vilken betydelse ungas socioekonomiska bakgrund har för deras brottslighet. Ofta mäter man socioekonomisk bakgrund genom föräldrars inkomst, utbildning, och/eller genom deras yrke. De flesta studier visar ett förhållandevis svagt samband, även om sambandet anses vara något starkare för registrerad brottslighet än för självrapporterad brottslighet (för en genomgång se Brå, 2023c). Ett annat resultat är att sambandet anses vara något starkare för allvarigare brottslighet, ofta undersökt genom den registrerade brottsligheten. Däremot är sambandet svagare när det handlar om de lindrigare ungdomsbrotten som snatteri och skadegörelsebrott. Olika forskare har försökt förstå och förklara detta samband och olika förklaringsmodeller har diskuterats. Det som ofta lyfts fram är att ungdomars socioekonomiska bakgrund hänger samman med ett flertal andra faktorer som till exempel deras möjligheter att lyckas i skolan, risken att komma i kontakt med olika riskfyllda miljöer och i sin tur även komma i kontakt med brottsliga kamrater (Wikström och Treiber, 2016; Ring och Svensson, 2007). Detta innebär alltså att ungdomars socioekonomiska bakgrund kan ses som en ”bakomliggande faktor” som påverkar andra faktorer som familj, skola och kamrater, vilka har visat sig ha ett betydligt starkare samband med brottslighet.

3.2 Social miljö

Ungdomar exponeras regelbundet för olika sociala miljöer, vilka har mer eller mindre betydelse för deras brottslighet. Dessa miljöer har även olika betydelse för ungdomar under olika perioder under deras uppväxt. Till exempel så sker socialisationen inledningsvis genom familj och skola och därefter i kamratgruppen. I detta avsnitt diskuteras ett antal sociala miljöer som i mer eller mindre utsträckning visat sig vara betydelsefulla för att en brottslig handling ska begås.

3.2.1 Familj och skola

Både familj och skola är två mycket centrala arenor för ungdomars sociala miljö och grunden för primär och sekundär socialisation under uppväxten. Familjemiljön, eller familjeklimatet, har under lång tid varit fokus för ungdomars brottslighet. Forskningen är överens om att ungdomar som kommer ifrån hem där konflikter och våld är vanligt förekommande och där relationen till föräldrarna präglas av brist på stöd och avvisande löper ökad risk för brott. Det har även visat sig att ungdomar som kommer ifrån hem där de sociala banden till föräldrar är svaga och där föräldrakontrollen är försvagad löper en ökad risk för brottslighet (Hoeve med flera, 2009; 2012). Dessa resultat ligger helt i linje med exempelvis teorin om sociala band. Den visar att ju starkare band man har till sina föräldrar, desto lägre är sannolikheten för att begå brott (Hirschi, 1969). Denna teoretiska utgångspunkt är även viktig för att förstå skolans roll. Ju svagare band man har till skolan, till exempel till lärare, desto högre är sannolikheten för att unga begår brott. Men det handlar inte bara om vilka sociala band unga har till skolan. Skolan har också en betydande roll för ungdomars brottslighet genom skolsegregation och andra negativa faktorer som kan vara relaterade till skolmiljön (se till exempel Sandahl, 2021). Det har dessutom visat sig att i mindre skolor med goda resurser, i skolor med god disciplin, i skolor där arbetsförhållanden för ungdomar är goda och i skolor där det finns ett välutvecklat samarbete mellan föräldrar och lärare är brottsligheten lägre (Payne, 2008; Gottfredson, 2001). Dessutom har det visat sig att om ungdomar går i en skola eller i en skolklass där en stor andel ungdomar begår brott, eller har brottsliga värderingar, så ökar sannolikheten för egen brottslighet (Müller med flera, 2016).

3.2.2 Kamratumgänge

I skolan kommer barn och ungdomar alltmer i kontakt med olika kamratgrupper vilka har en betydande roll för deras uppväxt. Ett av de mer kända resultaten inom forskning om ungdomsbrottslighet är att det finns ett samband mellan umgänge med brottsliga kamrater och egen brottslighet (Hoeben med flera, 2016; McGloin och Thomas, 2019).⁶ Hur detta samband ska tolkas är däremot inte helt klart. Vissa menar att det bör tolkas som om vi söker oss till likasinnade (Hirschi, 1969). Andra menar att vi lär oss beteenden genom social interaktion i nära relationer. Detta sker genom överföring av brottsliga definitioner av normer, värderingar, färdigheter och tekniker genom observation, imitation och att vissa beteenden belönas och därigenom förstärks (Akers, 1998; Sutherland och Cressey, 1955).⁷ Under senare år har forskare även undersökt när och under vilka omständigheter umgänge med brottsliga kamrater har betydelse. Resultatet visar att sambandet är som starkast för den som tillbringar sin lediga tid med brottsliga kamrater i riskfyllda miljöer. Det handlar inte bara om hur mycket tid man tillbringar med dem eller hur starka band man har, utan det som visat sig

---

⁶ I detta avsnitt har jag valt att inte gå in på sambandet mellan gängtillhörighet och brottslighet. För en diskussion om detta samband se till exempel (Klein, 1997; Short och Strondtbeck, 1965; Decker med flera, 2022).

⁷ För vidare läsning om social inlärning se Bandura och Walters (1977) och Olsson med flera, (2020).

vara viktigt är vilken gemensam aktivitet man har (Svensson och Oberwittler, 2010).

3.2.3 Rutinaktiviteter

I forskning om ungdomsbrottslighet pratas ofta om att ungas dagliga aktivitetsvanor, deras livsstil eller om man så vill deras rutinaktiviteter, påverkar sannolikheten för brott. Man skiljer ofta mellan strukturerade och ostrukturerade aktiviteter. Det finns ett samband mellan båda dessa aktivitetsformer och brottslighet. Att hålla på med strukturerade aktiviteter visar sig minska sannolikheten för brott, medan att vara involverad i ostrukturerade aktiviteter ökar sannolikheten för brott (Jugl med flera, 2023; de Jong med flera, 2020). Strukturerade aktiviteter sker utifrån bestämda tider och under hög grad av social kontroll, vilket ger färre möjligheter till brott. Vuxna är närvarande, som till exempel vid aktiviteter relaterade till sport eller musik. Det finns delade meningar kring hur detta samband ska tolkas. En del menar att ju mer tid man tillbringar i strukturerade aktiviteter, desto mindre tid har man att begå brott. Andra menar att det skapas känslomässiga band till den aktivitet eller till de personer som är aktiva i det man gör på sin fritid. Det kan vara band till tränare, lärare eller kompisar och det är dessa som avhåller ungdomar ifrån att begå brott. När de känslomässiga banden är mer välutvecklade, har man mer att förlora på att begå brott. Exempel på ostrukturerade aktiviteter är när unga driver omkring på stan utan vuxnas närvaro, det vill säga med försvagad social kontroll (Osgood med flera, 1996; Hoeben mfl., 2021). Detta ökar risken både för att komma i kontakt med platser och för att hamna i situationer som i sin tur ökar risken för brott. Det har även visat sig att sambandet mellan ostrukturerade aktiviteter och brott är något svagare för de ungdomar som också är involverade i strukturerade aktiviteter. Detta kan tolkas som att dessa ungdomar är mer immuna mot de negativa influenser som de ostrukturerade aktiviteterna för med sig (Svensson med flera, 2023).

3.2.4 Sociala medier

Ungdomar tillbringar en stor del av sin lediga tid uppkopplade via sociala medier eller någon annan form av aktivitet på internet. Så vilken betydelse har sociala medier eller andra internet-aktiviteter för ungdomars brottslighet? Ännu vet vi inte så mycket om detta. Vissa studier visar ett förhållandevis svagt samband mellan sociala medieanvändning och egen brottslighet (Bunders och Weerman, 2020). Även om det är oklart hur detta samband bör tolkas, menar vissa forskare att det är viktigt att undersöka hur och på vilket sätt kamratumgänget ser ut på internet och hur detta kan tänkas hänga samman med både traditionell och internetrelaterad brottslighet. Forskning om alkohol och droger har visat att det finns ett visst samband mellan användandet av sociala medier och mer frekvent alkoholanvändande (Brunborg och Burdzovic Andreas, 2019). En förklaring är att ungdomar kan påverkas av andra ungdomar som är mer positivt inställda till alkohol och droger. Med detta ökar sannolikheten för eget användande av alkohol och droger.

3.2.5 Bostadsområdet

Det är välkänt att brottsligheten, det vill säga brottsnivån, varierar mellan olika bostadsområden. Brottsligheten har visat sig vara högre i områden med en högre grad av social segregation och social utsatthet (se till exempel Shaw och McKay, 1942). Att brottsligheten skiljer sig åt mellan olika områden har vissa forskare förklarat genom skillnader i områdets kollektiva styrka. Det innebär i vilken grad det finns en väl utvecklad sammanhållning och tillit till andra personer i området och i vilken grad det finns en välutvecklad social kontroll (Sampson med flera, 1997). Ungdomar som växer upp i områden som är mer socialt segregerade och där den kollektiva styrkan är lägre löper en ökad risk för brottslighet. Även ungdomar som växer upp i områden där den kollektiva styrkan är högre begår brott, även om nivån generellt är lägre.

I studier från USA där man tagit hänsyn till individrelaterade faktorer har man ofta funnit att bostadsområdet fortfarande har betydelse för brottslighet, i europeiska studier visas däremot en mer blandad bild (Kirk, 2008; Sampson med flera, 2005; Brännström, 2004; Sariaslan med flera, 2013). Under senare år har vissa forskare hävdad att ett bostadsområde kan vara heterogent och därmed bestå av ett flertal olika delområden med olika karaktär (Oberwittler och Wikström, 2009). Mot bakgrund av detta har det påpekats att det kan vara bättre att utgå ifrån mindre delområden inom det övergripande området. Det har även visat sig att ungdomar ofta tillbringar sin lediga tid i andra miljöer än där de bor. Enligt detta har forskare menat att det är viktigt att ta hänsyn till var, när och hur ungdomarna tillbringar sin lediga tid (Svensson och Pauwels, 2010). Detta innebär att det är högst relevant att fokusera på deras aktivitetsfält, det vill säga hur de rör sig i sin vardag (jfr. avsnitt om rutinaktiviteter). Ibland går ungdomar i skolan i andra områden än där de bor. Den stora frågan är då – vilken miljö påverkas de då av? Är det de nya klasskompisarna? Eller är det de personer som är i det bostadsområde där de bor som har störst inverkan?

3.3 Individuella skillnader

Vi alla har olika uppsättningar egenskaper som skapar vår personlighet, där både ärftliga faktorer och uppväxten är av betydelse. Till exempel så är vissa av oss mer impulsiva än andra, medan andra är mer risktagande och aggressiva. Det är välkänt att det finns en mängd individuella faktorer som ökar sannolikheten för egen brottslighet. De kan till exempel vara hyperaktivitet, risktagande, bristande skuld känslor och att ha en mer tolerant inställning till brott (se till exempel Farrington och Welsh, 2006).

Två individuella faktorer som ofta diskuteras inom den forskning som fokuserar på ungdomsbrottslighet är graden av självkontroll och individuell moral. Båda begreppen är också väl förankrade inom den kriminologiska teoribildningen. Självkontroll är dessutom centralt inom psykologisk teoribildning (Mishell med flera, 1989; Baumeister med flera, 2007) och moral är centralt inom discipliner som till exempel filosofi, sociologi och psykologi.

3.3.1 Moraliska värderingar och moralkänslor

Under senare år har bristen på moral diskuterats som en viktig orsak till brott (till exempel Wikström med flera, 2024). Inom den kriminologiska litteraturen skiljer man ofta mellan moraliska värderingar och moralkänslor. Moraliska värderingar kan definieras som den uppfattning en person har om vad som bedöms vara rätt eller fel att göra i en given situation. Inom nationell och internationell forskning har man i olika undersökningar funnit ett starkt samband mellan moraliska värderingar – och då oavsett hur man valt att definiera begreppet – och brottslighet bland unga (till exempel Stams med flera, 2006). Detta innebär att ungdomars moraliska värderingar, det vill säga vilken inställning de har till brottsligt beteende, är relaterat till deras egen brottslighet. Så ju mer tolerant en person är till att begå brott, desto större är sannolikheten för egen brottslighet.

Förutom moraliska värderingar har även olika forskare undersökt betydelsen av moralkänslor. Moralkänslor är känslor som är nära förknippade till moraliska handlingar. Det finns ett flertal olika moralkänslor, men de som oftast diskuteras inom den kriminologiska forskningen är skam och skuld.⁸ Känslan av skam har blivit definierad som en mycket intensiv och smärtsam känsla. Skam uppstår då en person begår en handling som går emot de internaliserade normer och värderingar och inte känner sig kunna leva upp till gruppens normer. Det är alltså inte själva handlingen i sig, utan att personen inte kan leva upp till gruppens värderingar, man skäms inför någon annan. Skuld å andra sidan uppstår när en person begår en handling som personen själv bedömer som moraliskt felaktig. I detta fall handlar det alltså om själva handlingen. Ett flertal olika undersökningar visar starka samband mellan moralkänslorna skam och skuld och ungas brottslighet (Svensson med flera, 2013; Tibbetts, 2014). Detta innebär att bristande skam- och skuldkänslor ökar sannolikheten för brottslighet, eller om man så vill, ju mer skam och skuld man känner desto lägre är sannolikheten för brott.

3.3.2 Självkontroll

Självkontroll kan ses som ett samlingsbegrepp av ett flertal centrala individuella egenskaper som till exempel impulsivitet, risktagande och hyperaktivitet, vilka samtliga ökar risken för brottslighet. Utgångspunkten är att låg självkontroll ökar risken för brott (Gottfredson & Hirschi, 1990). Att det finns ett samband mellan låg självkontroll och brottslighet bland unga är välkänt i både nationella och internationella studier, vilket visar sig för både lindrigare och grövre brott (till exempel Vazsonyi med flera, 2017; Moffitt med flera, 2011). Detta innebär att ju lägre självkontroll en person har, desto svårare har den unge att stå emot stundens frestelser och friktioner. Med detta ökar sannolikheten för brott. Graden av självkontroll mäts ofta genom hur impulsiv, risktagande och temperamentsfull en individ är och hur mycket man som individ tänker på

---

⁸ En annan moralkänsla som i vissa fall diskuteras är empati. Brist på empati innebär att en individ har svårigheter att sätta sig in i en annan individs känsla. Forskning har visat att det finns ett samband mellan låg grad av empati och egen brottslighet men att detta samband försvagas när hänsyn tas till andra faktorer (Jolliffe och Farrington, 2004).

konsekvenser av sitt handlande. Vissa undersökningar visar att sambandet mellan låg självkontroll och egen brottslighet varit betydligt starkare för ungdomar med en lägre moral, det vill säga för de som är mer tolerant inställda till brottsliga beteenden (Wikström och Svensson, 2010).

3.4 Hur hänger då den sociala miljön och individuella skillnader ihop i förståelsen av brott bland unga?

Vi vet ifrån andra discipliner, som psykologin, att individuellt handlande för det mesta är en konsekvens av samspelet mellan individens karaktär och miljöns inflytande (Bronfenbrenner, 1979; Lewin, 1936). Inom kriminologisk teoribildning har det under senare år varit en central fråga att klargöra hur och på vilket sätt individ och miljö hänger samman i vår förståelse av brottslighet. Det har hävdats att oavsett vilken handling det gäller så beror denna handling både på individen, det vill säga dennes värderingar, temperament eller dennes personlighet och på situationen, det vill säga den miljö som denne befinner sig i. Om man förändrar antingen individ eller situation så får man olika utfall (Cohen och Short, 1961).

Inom kriminologin är det framförallt situationell handlingsteori som menar att en brottslig handling ytterst är en konsekvens av samspelet mellan individ och miljö (Wikström med flera, 2024). Enligt teorin ses brott som ett resultat av hur en individ ser sina handlingsalternativ i relation till den miljö individen befinner sig och utifrån det gör sina val. Valet görs av samspelet mellan individens brottsbenägenhet, i form av moraliska värderingar och självkontroll, och exponering för miljöer som är mer eller mindre kriminogena. Det innebär alltså att ju starkare moral och självkontroll en individ har, desto mindre påverkas en individ av mer riskfyllda miljöer och kan tillbringa tid i dessa utan att påverkas av dem. Däremot är en individ med försvagad moral och självkontroll mer sårbar och mottaglig för olika riskfyllda miljöer och sannolikheten för brott ökar.

Att det finns ett samspel mellan individ och miljö i relation till brottslighet har påvisats i ett flertal undersökningar. Till exempel har forskare funnit att bostadsområdet, skolan och kamratrelationen har olika betydelse för individer med olika individuella egenskaper i relation till brottslighet (se till exempel Lynham med flera, 2000; Wright med flera, 2001; Eklund och Fritzell, 2014). Det har även framkommit ett samspel mellan ungdomars individuella benägenhet att begå brott och exponering för kriminogena miljöer (Wikström med flera, 2018). Personer som visat sig mer benägna att begå brott utifrån låg moral och lägre självkontroll är mer mottagliga för en riskfylld miljö. Detta innebär att olika miljöer har olika betydelse för olika individer.

4 Hur kan vi förebygga brott bland unga?

Att förebygga att brott inträffar eller att förhindra att brott sker igen är centrala frågor inom den kriminologiska forskningen. I detta avsnitt diskuteras vilka brottsförebyggande åtgärder som ofta används för att förebygga eller förhindra att brott sker igen bland unga. Dessutom presenteras vilka interventioner som varit verkningsfulla. Avsnittet avslutas med en diskussion om hur vi bör tänka framöver, men också hur viktigt det är att vi använder oss av interventioner som är bevisat effektiva.

4.1 En introduktion

För att rikta specifika insatser måste det finnas välgrundad kunskap om det problem som ska åtgärdas, i detta fall brott bland unga. Man måste även ha detaljerad kunskap om brottslighetens orsaker, det vill säga varför och under vilka omständigheter vissa ungdomar begår brott. Det är först när vi har kunskap om detta, som riktade åtgärder kan sättas in med större precision. I avsnitt tre presenterades faktorer som är centrala för varför vissa ungdomar begår brott och som är relaterade både till miljön och till individen. Så hur kan man på bästa sätt arbeta brottsförebyggande? Vilka är interventionerna som kan påverka de individ- och miljörelaterade faktorer som ökar risken för att unga begår brott?

Både individ och situation är viktiga för att förstå varför vissa ungdomar begår brott. Om syftet är att rikta åtgärder mot individer vill man påverka och minska deras benägenhet att begå brott. Denna insats ses som tidig prevention. Den är främst riktad mot individ, familj, skola och andra relevanta instanser i samhället, till exempel fritidsverksamhet. Prevention som riktar sig mot en viss situation brukar benämnas situationell prevention. Denna prevention syftar till att försvåra möjligheterna för personer som redan börjat begå brott, det vill säga brottsbenägna personer, att fortsätta begå brott. Åtgärder som riktas mot situationen kan till exempel handla om att göra det svårare att begå brott på vissa platser genom ökat antal kameror, bättre belysning med mera.

Just nu diskuteras hur vi ska gå tillväga för att utveckla de faktorer hos individen som minskar benägenheten att begå brott. Det kan vara att stärka ungdomars moraliska värderingar och självkontroll, eller att minska risken för att ungdomar hamnar i miljöer som ökar sannolikheten för brottslighet. En viktig del i den preventiva insatsen handlar om hur man kan minska risken för att vissa ungdomar i vissa situationer begår brott. Det är även viktigt att öka vår kunskap om vilka preventiva insatser man ska rikta mot unga som är benägna att begå brott och som befinner sig i miljöer där risken för brott ökar.

4.2 Vad ska påverkas och hur?

En hel del forskning går igenom olika brottsförebyggande program och undersöker vilken effekt de har på brottslighet. Nedan följer en genomgång av olika interventioner som visat sig ha en brottsförebyggande effekt. De flesta studier som presenteras bygger på systematiska genomgångar och meta-analyser⁹ av forskningslitteraturen baserade på experimentella studier och då inkluderas både randomiserade kontrollerade studier¹⁰ och kvasiexperimentella studier (det vill säga ingen randomisering har skett). Syftet med denna genomgång är att presentera ett antal insatser som har visat sig ha förebyggande- och/eller brottsreducerande effekt. Majoriteten av de presenterade studierna bygger på internationella studier. En reflektion är att man inte med säkerhet kan anta att en insats som har positiva effekter i en kontext har det i ett annat sammanhang. Fokus för studierna ligger på tidig prevention som har fokus på individen, familjen, skolan och prevention som riktar sig mot olika typer av situationer.

4.2.1 Påverka individen

4.2.1.1 (Tidiga) familjerelaterade insatser

Familjen ses som en av de viktigaste aktörerna, eller sociala institutionerna, inom brottsprevention. Det finns också ett flertal olika brottsförebyggande metoder som används inom familjen. Olika insatser kommer till olika resultat, men några av de mer centrala resultaten inom detta område är att man ska sträva efter att utbilda och stödja föräldrar. Det ger dem kunskaper som kan hjälpa dem att ta hand om sina barn på bästa sätt. Nedan följer en genomgång av ett antal familjerelaterade interventioner, som visat sig ha en brottsförebyggande effekt.

Stöd till föräldrar i form av hembesök: Denna intervention är en förhållandevis väletablerad insats och har i ett flertal utvärderingar visat sig ha en positiv effekt på ungdomars brottslighet. Den handlar främst om att föräldrar informeras, och då främst utsatta föräldrar, genom någon form av färdighetsträning. Det kan vara hembesök av mödravårdspersonal till högriskföräldrar, vilket kan ske både före och efter förlossning. Andra insatser kan vara inriktade på att förbättra relationer inom familjen och att förbättra barnets kognitiva och språkliga förmåga innan skolstart. Det handlar i stor utsträckning om att öka föräldrakompetensen och att få föräldrarna att reagera på barnens negativa beteenden (Piquero med flera, 2016a; Farrington med flera, 2016; Welsh & Zane, 2018; Olds med flera, 2007).¹¹

---

⁹ Meta-analys är ett statistiskt förfarande som integrerar resultaten från flera oberoende studier som anses vara jämförbara. Väl genomförda meta-analyser möjliggör en mer objektiv bedömning av underlaget än traditionella narrativa översikter och ger en mer exakt uppskattning av till exempelvis en insats.

¹⁰ Detta innebär att en studie är randomiserad så att personer (eller den enhet som använts) har fördelats slumpmässigt mellan intervention och kontrollgrupp.

¹¹ För en diskussion angående denna insats se Welsh och Zane (2018).

Information och föräldrautbildning: För föräldrar som har förskolebarn med allvarliga beteendestörningar har information och föräldrautbildning visat sig vara effektivt. Utbildningen går ut på att få föräldrarna medvetna om riskfaktorer för brottslighet och att de behöver reagera på antisocialitet och brottsligt beteende. Genom föräldrautbildning informeras föräldrar till exempel om hur viktigt det är med konflikthantering. Denna intervention har visat sig ha en positiv effekt på brottslighet bland unga (se till exempel Piquero med flera, 2016a). En genomgång av svenska interventionsprogram med fokus på tidig föräldraintervention visade att både tidigt stöd och information/utbildning till föräldrar har positiv effekt för att minska ungas brottslighet (Stattin med flera, 2015). Randomiserade kontrollerade studier har också visat att familjeinterventioner har positiva effekter på välmående och ökar förmågan till självreglering, i majoriteten av de undersökta programmen (Pandey med flera, 2018). Det har också påpekats att interventioner baserade på föräldrautbildning har visat sig ha något starkare effekt, jämfört med hembesök. Båda interventionerna har dock visat sig vara betydelsefulla (Piquero med flera, 2016a).

Multisystemisk terapi (MST): Det finns även insatser som riktar sig mot barn och ungdomar som tidigt uppvisat brottsligt beteende. Vissa av dessa brottsförebyggande program fokuserar till exempelvis på familjeterapi. En av dessa och som ofta används är den multisystematiska terapin. Syftet är att behandlingen ska påverka olika sammanhang som den unge befinner sig i. Det kan handla om familjen, skolan och kamratumgänget. Terapin går ut på att det ska ske förändringar inom olika sociala miljöer. Enligt forskningslitteraturen har denna metod visat sig ha goda brottsförebyggande effekter för de ungdomar som redan har begått brott (Pappas och Dent, 2023; Welsh och Zane, 2018; Baldwin med flera, 2012).

4.2.1.2 Skolrelaterade insatser

Skolan brukar benämnas som en av samhällets viktigaste brottsförebyggande instanser. I skolan finns möjlighet att arbeta med det brottsförebyggande arbetet och också att identifiera ungdomar som ligger i riskzonen för brott. Även om skolan är en central plattform för implementering av olika brottsförebyggande insatser, är det viktigt att komma ihåg att inte alla ungdomar går i skolan. Vissa ungdomar tar heller inte del av interventionen, till exempel på grund av skolk. Insatser i skolan kan dels ske genom att påverka individuella faktorer som självkontroll, till exempel hyperaktivitet, risktagande och moraliska värderingar. Men det kan även handla om att implementera olika former av program, till exempel anti-mobbningsprogram. Nedan följer en genomgång av ett antal metoder som visat sig vara effektiva i det brottsförebyggande arbetet på skolnivå.

Skolbaserade kognitiva beteendeprogram: Ett flertal studier visar att interventioner som syftar till att förändra beteenden genom kognitiva beteendeprogram i skolan, har haft positiv effekt på brottslighet (Farrington med flera, 2017). I USA har det implementerats en metod som bygger på att ungdomar i större utsträckning funderar över sina beslut innan de tas. Resultaten

visar att brottsligheten minskat och att skolresultaten ökat i de skolor där denna metod använts. Metoden går ut på att få ungdomar att tänka över sina beslut i vissa risksituationer. Det handlar mer om att unga lär sig tänka medvetet om de situationer de ofta möter, än hur de ska agera. I programmet ingår till exempel rollspel, berättelser och filmer som handlar om just beslutsfattande. Också olika typer av gruppövningar handlar om beslutsfattande (Heller med flera, 2017).

Interventioner som fokuserar på skolklimatet: Forskning har visat att interventioner som förbättrar skolans- och klassrummets klimat, stärker de sociala banden till skolan och förbättrar disciplinen vilket har visat sig ha en brottsreducerande effekt bland ungdomar (Wilson med flera, 2001).

Olika skolprogram: Det kan till exempel handla om program som går ut på att minska mobbning, vilket visat sig ha en minskande effekt för såväl mobbning som brottslighet (Zych med flera, 2019). Ett annat resultat var att ungdomarna mådde bättre psykiskt. Effekten var förhållandevis svag i relation till resultaten inriktade mot mobbning men ändå mätbar (Fraguas med flera, 2021). En slutsats utifrån denna studie var att det är viktigt att man fortsätter med interventioner som fokuserar på att minska mobbning. Enligt författarna är det relevant att dessa studier genomförs som randomiserade kontrollerade studier. Det finns även experimentella studier som funnit att interventioner riktade mot ungdomar som regelbundet skolkar har visat sig ha en brottsreducerande effekt (Bennett med flera, 2018).

Övriga skolrelaterade program: Andra brottsförebyggande program i skolan har visat att program som erbjuder aktiviteter som yoga och ”mindfulness” genomförda i skolmiljö har visat sig ha en betydande effekt på ungdomars självreglering, självkontroll och impulsivitet. Det gäller också program som fokuserar på att stärka de sociala färdigheterna (Pandey med flera, 2018; Piquero med flera, 2010).

4.2.1.3 Involvering i organiserade aktiviteter

Förutom interventioner i familj och skola kan även ungdomars involvering i organiserade och strukturerade aktiviteter ses som brottsförebyggande. Organiserade aktiviteter kan ha betydelse på två sätt. Aktiviteterna kan dels påverka individens brottsbenägenhet, dels verka brottsreducerande genom att ungdomar tillbringar sin tid i en miljö som inte är riskfylld (jfr. tidigare avsnitt). Det finns alltid en risk för selektion när det handlar om aktiviteter. Det innebär att det ofta är de mer skötsamma ungdomarna som söker sig till organiserade aktiviteter. För att studera i vilken grad involvering i organiserade aktiviteter har en brottsförebyggande effekt är det viktigt att antingen följa individer över tid, alternativt genomföra experimentella studier. På så sätt finns möjlighet att undersöka om de ungdomar som begått brott innan de startade den organiserade aktiviteten, påverkades av aktiviteten och fick ungdomar att avsluta sin brottslighet. Så frågan är i vilken grad det finns några empiriska studier där man undersökt vilken betydelse involvering i organiserade aktiviteter har för ungdomars involvering i brottslighet?

Involvering i organiserade aktiviteter: I en systematisk genomgång och meta-analys fann man en förhållandevis stark effekt mellan sportaktivitet och brottslighet. Författarna menar att involvering i sportaktiviteter kan förebygga delaktighet i brott och återfall i brott (Jugl med flera, 2023). I en systematisk genomgång och meta-analys undersöktes vilken betydelse interventioner som är kopplade till fysiska aktiviteter, till exempel sport och/eller andra aerobics aktiviteter har för ett flertal psykosociala utfall. Resultaten visar att interventioner av fysiska aktiviteter har en positiv effekt på ett flertal olika beteenden, till exempel självuppfattning, brottslighet, aggression, uppförandeproblem, välmående och skolprestation (Spruit med flera, 2016). Enligt denna studie spelade det ingen roll om aktiviteten genomfördes individuellt eller i lag. Slutsatsen från studien var att fysiska aktiviteter har en positiv effekt på ett flertal olika beteenden bland ungdomar, även om effekten bedöms som svag till medelstark.

Involvering i arbete: Det har även genom randomiserade kontrollerade studier i USA visat sig att involvering i sommarjobb minskar våldsbrottsligheten. Denna effekt framkom emellertid inte när det gäller stöldbrottslighet (Heller, 2014).

Program efter skolan: Under senare år har man undersökt betydelsen av att ungdomar är delaktiga i olika program efter skolan. Syftet har varit att minska sannolikheten för att unga tillbringar tid i riskfyllda miljöer, vilket i sin tur ökar risken för brott. I en meta-analys fann man att denna metod hade förhållandevis svaga effekter på brottslighet (Taheri och Welsh, 2016). Det har emellertid påpekats att denna metod kan vara mer effektiv för ungdomar som är mer utsatta och marginaliserade (Christensen med flera, 2023).

4.2.1.4 Med fokus på individuella egenskaper

Denna insats kan ske både direkt och indirekt. Direkt sker interventionen genom att insatserna riktas mot individuella egenskaper som till exempel hyperaktivitet, risktagande, impulsivitet eller moraliska värderingar. Indirekt sker de främst via insatser riktade mot familj och skola.

Sociala färdigheter, problemlösningsförmåga och känslomässig förmåga: Forskningen visar att tidiga insatser kan stärka ungas självkontroll, vilket i sin tur har betydelse för framtida brottslighet. Majoriteten av de redovisade insatserna har implementerats i skolmiljö (Piquero med flera, 2010; 2016b. Se även Trembley med flera, 1991). Det har även påvisats att social kompetensträning har en viss brottsreducerande effekt (Beelmann och Lösel, 2021).

Moraliskt omdöme: I olika meta-analyser har man undersökt i vilken grad olika insatser kan påverka den moraliska uppfattningen hos de personer som redan har begått brott. Heynan med flera, (2023) visar att det finns flera interventioner med fokus på en persons moraliska omdöme, som har en effekt för personer som redan är involverade i brottslighet. Det vill säga interventionerna kan påverka deras moraliska uppfattning om brottslighet.

4.2.1.5 Multi-approach interventioner

För vissa interventioner är syftet att påverka flera olika faktorer som familj, skola och fritidsorganisationer i ett mer övergripande brottsförebyggande program. Denna typ av forskningsdesign sker i vissa fall på kommunnivå. Fokus är då att påverka ungdomars normer och värderingar utifrån flera olika instanser. I dessa fall riktar man insatsen till en eller flera kommuner för att se om interventionen har någon brottsförebyggande effekt. Det finns ett flertal nationella och internationella sådana program, som syftar till att minska till exempelvis brottslighet, alkohol- och droganvändning bland unga. I vissa av dessa program har man funnit empiriskt stöd för att exempelvis brott, alkohol och droger minskat (Rowhani-Rahbar med flera, 2023; Oesterle med flera, 2018; Kristjansson med flera, 2010; Jansen med flera, 2016).

4.2.2 Påverka situationer

Ett flertal insatser är riktade mot situationer, det vill säga situationell brottsprevention. Det kan till exempel handla om att rikta åtgärder mot så kallade "hot-spots", det vill säga platser med hög brottskoncentration. Kameraövervakning är en annan åtgärd, liksom att på olika sätt försvåra möjligheterna att begå brott till exempel genom lås och larm (Clarke, 1995). Nedan följer en genomgång om vad vi vet om ett antal olika insatser vars syfte är att påverka situationer och dess effekter.

Specifika insatser mot platser där många brott begås: Det finns ett förhållandevis stort antal studier som undersökt vilken betydelse polisiära insatser har för brottsligheten på "hot-spots". I en genomgång av forskningsfältet fann man att denna insats har en brottsreducerande effekt, men att den är förhållandevis svag (Braga med flera, 2014; 2019). Starkast var effekten på drogbrottslighet och svagast var den på våldsbrottslighet. I denna studie var 78 procent (N = 51) studier genomförda i USA och 6 studier var genomförda i Sverige.

Gatubelysning: Det har även påvisats att införandet av gatubelysning på vissa specifika platser har visat sig ha en viss brottsreducerande effekt (Welsh och Farrington, 2008).

Kameraövervakning: En omfattande genomgång av forskningslitteraturen visar att kameraövervakning har en brottsavhållande effekt, men att den är begränsad. Den mest påfallande effekten var vid bilparkeringar men effekten var betydligt svagare vid andra platser. Resultaten visar även att kameraövervakning har en viss effekt på brottslighet i bostadsområden. Starkast effekt visade sig metoden ha för drogbrottslighet, bilstölder och stölder, däremot framkom ingen effekt för brott som skadegörelse och våldsbrottslighet (Piza med flera, 2019).

Grannsamverkan: Syftet med grannsamverkan är att grannar i området ska hålla extra uppsikt över sina grannars boende och vilka personer som rör sig i området. Denna form av intervention ökar den sociala kontrollen och är tänkt att ha en avskräckande effekt. Forskning har visat att grannsamverkan har viss brottsreducerande effekt (Bennett med flera, 2006).

4.2.3 Påverka vissa individer i vissa situationer

Eftersom det finns åtgärder som riktar sig antingen mot individ eller situation, bör frågan ställas – hur ska vi tänka om vi vill implementera åtgärder för vissa individer i vissa situationer? Detta är inte helt okomplicerat. Hur ska man göra för att få individer som är mer benägna att begå brott att inte komma i kontakt med brottfrämjande miljöer? Detta innebär att insatser måste ske utifrån att man både påverkar individ och miljö. Det kan hävdas att framgångsrik prevention som lyckas påverka individens benägenhet att begå brott, är långsiktigt mer effektiv än prevention som riktar sig mot situationen. Detta eftersom prevention som riktar sig mot individen angriper de faktorer som skapar brottsbenägenhet, medan ”situationella” tekniker syftar till att påverka en person som oftast redan begår brott. Men båda insatserna är viktiga i det brottsförebyggande arbetet.

4.3 Behövs olika interventioner för olika brottstyper?

Kan samma brottsförebyggande strategi användas för olika brottstyper, det vill säga för traditionell, internetrelaterad och grövre brottslighet? Brottspreventiva program är oftast utarbetade för traditionell brottslighet, även om det finns undantag. Vi bör ha i åtanke att det allt som oftast är samma personer som begår olika typer av brott, åtminstone de som begår många brott. Om det brottsförebyggande arbetet som påverkar individers benägenhet att begå brott implementeras på ett effektivt vis så borde det även vara effektivt mot olika typer av brottstyper, oavsett om det handlar om traditionell brottslighet, internetrelaterade brottslighet eller grövre brottslighet.

Forskning visar att ungdomar som begår internetrelaterade brott även i stor utsträckning begår andra typer av brott, som till exempel traditionella brott. Frågan är om vi behöver specifika insatser riktade mot den internetrelaterade brottsligheten? Enligt Schiks med flera (2023) är forskningen mycket begränsad om vad som är effektivt för att förebygga internetrelaterad brottslighet. Den forskning som finns har i huvudsak fokuserat på situationell brottsprevention, ofta handlar det om varningar och virusprogram. Denna typ av åtgärder avser att ha en förebyggande effekt för de som inte tidigare har begått denna typ av brott. Däremot har det visat sig vara betydligt svårare att förebygga denna typ av brott för de som redan utövat denna form av brottslighet.

Det har även diskuterats i vilken grad det finns olika brottsförebyggande program som är effektiva mot ungas involvering i gängmedlemskap. En genomgång av forskningslitteraturen visar att det finns ett antal åtgärder som kan ha viss effekt på gängmedlemskap för barn och unga. De är färdighetsträning, vilket kan vara konfliktlösning i skolan, avskräckning, och psykosociala insatser till gängkriminella under frivård, till exempel stöd för att söka arbete. Det är också insatser mot öppna drogmarknader i form av fokuserad avskräckning (SBU, 2023). I studien framkommer inget entydigt mönster, men det verkar finnas vissa insatser som är något mer lovande än andra. Majoriteten av de inkluderade studierna är från USA. Det är inte alltid helt okomplicerat att överföra interventionsprogram utvecklade för vissa miljöer till andra, något som också diskuteras i rapporten. Så för att med säkerhet ta reda på om dessa

program har någon brottsförebyggande effekt för svenska barn och unga så borde fler interventioner implementeras och utvärderas även i svenska miljöer.

4.4 Vad är då viktigt att tänka på när det handlar om prevention?

Som nämnts finns det en mängd olika brottsförebyggande program och vissa av dem har visat sig ha positiva effekter. Det är viktigt att åtgärder riktar sig mot centrala orsaker till varför ungdomar begår brott. I denna genomgång har fokus legat på att påverka individers benägenhet att begå brott och att reducera möjligheterna, det vill säga göra det svårare att begå brott i situationen. Olika metoder har diskuterats för att påverka dessa båda komponenter. Forskningen är överens om att insatser som riktar sig mot familj och skola har en betydande effekt för ungdomars brottslighet, eftersom metoderna indirekt riktar sig mot varje individs individuella egenskaper. Det vore önskvärt med fler specifika interventioner som fokuserar på ungdomars moraluppfattning och deras självkontroll, till exempel hyperaktivitet och impulsivitet.

Det är också viktigt att ställa sig frågan om det brottsförebyggande arbetet ska handla om att få ungdomar att inte begå brott, eller om det är att få ungdomar att sluta att begå brott? Om målet är att få ungdomar att inte vara benägna att begå brott ligger fokus på tidig prevention och riktar sig mot familj och skola. Men om vi istället vill få ungdomar som begår, eller har begått, brott att sluta med det, måste vi även arbeta för att göra det svårare att begå brott, till exempel genom ökad upptäcktsrisk. Det vill säga, fokus ska dessutom ligga på situationen.

Det är också viktigt att tänka på hur den brottsförebyggande metoden utvärderas. Om syftet är att undersöka i vilken grad metoden har haft någon statistisk effekt eller inte bör en effektutvärdering med experimentell design genomföras.¹² Det är först då man kan uttala sig om insatsen har haft någon effekt eller inte. I många av de interventioner som implementeras har man ofta en förhållandevis kort uppföljningsperiod. Det är därför viktigt med en väl tilltagen period där de experimentella insatserna följs upp. I vissa fall kan det vara så att insatserna tar längre tid än beräknat för att ge förväntad effekt (Farrington och Hawkins, 2019).

En annan viktig fråga är om vi bör importera interventioner? Ofta implementeras brottsförebyggande program som är utvecklade i andra länder, ofta i USA. Fördelen med att importera interventioner är att man kan välja dem som visat sig ha en positiv brottsförebyggande effekt. En nackdel kan vara att man utgår ifrån att programmen även kommer att fungera i Sverige, utan att göra en utvärdering om metoden har effekt även här. Det första som måste göras är en utvärdering av

---

¹² Det finns även andra typer av utvärderingar som till exempel processutvärderingar. Dessa utvärderingar är lämpliga då man till exempel vill undersöka hur arbetsprocessen gått tillväga osv. Men i de fall man vill uttala sig om interventionen har någon effekt eller inte så lämpar sig inte denna metod.

metoden även i Sverige, för att se om den har samma effekt även i svenska förhållanden.

Avslutningsvis är det intressant att notera att brottsligheten har minskat över tid. Detta har skett utifrån förändringar i samhället, vilket visar att i vissa fall kan strukturella faktorer som till exempel förändringar i ungdomars fritidsaktiviteter ha en brottsreducerande effekt. Dessa är å andra sidan svåra att förutspå och påverka.

5 Avslutning och något för framtiden

I denna översikt har forskning inom ett flertal centrala områden presenterats. Det finns ett antal frågor som behöver följas upp och som bör ses som viktiga framtida riktningar inom området ungdomsbrottslighet. Dessa presenteras nedan.

Utifrån denna översikt vet vi att ungdomar begår olika typer av brott och de vanligaste är de traditionella brotten. Vi vet däremot förhållandevis lite om den internetrelaterade brottsligheten. Det är därför viktigt att vi ökar vår kunskap om de brott som ungdomar begår på internet och det gäller både dess omfattning och dess karaktär. Forskning visar även att det finns en viss överlappning mellan denna typ av beteende och traditionell brottslighet.

En annan kategori av brott som kräver betydligt mer kunskap är den grövre brottsligheten. Det finns ungdomar som begår dessa grova brott, som till exempel grova våldsbrott, skjutningar och knivvåld. Men vi behöver mer kunskap om dess omfattning och dess karaktär. Framförallt krävs det mer kunskap om de mekanismer som ligger till grund för att ungdomar involveras i mer organiserade kriminella miljöer.

Brottsligheten bland unga har sedan mitten av 1990-talet minskat och det såväl nationellt som internationellt. Det finns emellertid viss forskning som visar på att denna minskning stabiliserats något för vissa typer av brott och detta är något som måste hållas under uppsikt. Genom detta är det centralt att vi fortsättningsvis följer utvecklingen för olika typer av brott. En fråga som bör följas upp framöver är om det kan handla om en polarisering, det vill säga att andelen unga som inte begår brott har blivit fler över tid, samtidigt som den andel unga som begår brott, begår fler brott.

Under senare år har man kunnat se hur sociala medier och smartphones har förändrat ungdomars sociala värld och förmodligen också kamraters inflytande på brottsligt beteende. Fram till idag är det förhållandevis oklart i vilken utsträckning och på vilket sätt kamratrelationer som sker online har ett kausalt inflytande på brottslighet bland ungdomar bortsett från vad som händer offline. Det är även oklart hur man väljer kamrater, socialiserar med kamrater och hur dessa grupprocesser sker online. Mot bakgrund av detta bedöms det som en central fråga för framtiden att fördjupa sig inom detta område.

Vi har förhållandevis god kunskap om de centrala orsakerna till att vissa ungdomar begår brott. Men vi behöver mer kunskap om samspelet mellan individ och miljö och då hur detta kan se olika ut beroende på vilken miljö som undersöks. Mycket av dagens forskning fokuserar på miljöer som ligger utanför internet men det är även relevant att fördjupa vår kunskap om relationen individ och sociala medier eller andra internetrelaterade aktiviteter. För att utveckla vår kunskap om detta samspel och därmed underlätta möjligheten att uttala sig om

dessa mekanismer behöver vi genomföra mer specifika studier och då gärna med experimentell design.

Avslutningsvis måste man även fortsättningsvis implementera brottsförebyggande program som fokuserar på de faktorer som ligger till grund för att ungdomar begår brott, det vill säga orsakerna. Viktigt framöver är även att det genomförs noggranna experimentella utvärderingar av dessa insatser.

Referenser

- Akers, R. (2018). *Social learning and social structure: A general theory of crime and deviance*. Routledge.
- Baldwin, S. A., Christian, S., Berkeljon, A., & Shadish, W. R. (2012). The effects of family therapies for adolescent delinquency and substance abuse: A meta-analysis. *Journal of marital and family therapy*, 38(1), 281-304.
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory* (Vol. 1). Prentice Hall: Englewood cliffs.
- Baumeister, R. F., Vohs, K. D., & Tice, D. M. (2007). The strength model of self-control. *Current directions in psychological science*, 16(6), 351-355.
- Baumer, E. P., Cundiff, K., & Luo, L. (2021). The contemporary transformation of American youth: An analysis of change in the prevalence of delinquency, 1991–2015. *Criminology*, 59(1), 109–136.
- Beelmann, A., & Lösel, F. (2021). A comprehensive meta-analysis of randomized evaluations of the effect of child social skills training on antisocial development. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 7, 41-65.
- Bennett, T., Holloway, K., & Farrington, D. P. (2006). Does neighborhood watch reduce crime? A systematic review and meta-analysis. *Journal of experimental criminology*, 2, 437-458.
- Bennett, S., Mazerolle, L., Antrobus, E., Eggin, E., & Piquero, A. R. (2018). Truancy intervention reduces crime: Results from a randomized field trial. *Justice Quarterly*, 35(2), 309-329.
- Berg, M. T., Baumer, E., Rosenfeld, R., & Loeber, R. (2016). Dissecting the prevalence and incidence of offending during the crime drop of the 1990s. *Journal of Quantitative Criminology*, 32, 377–396.
- Blokland, A., Nagin, D., & Nieubeerta, P. (2005). Life span offending trajectories of a Dutch conviction cohort. *Criminology*, 43: 919–954.
- Boers, E., Afzali, M. H., Newton, N., & Conrod, P. (2019). Association of screen time and depression in adolescence. *JAMA pediatrics*, 173(9), 853-859.
- Braga, A. A., Papachristos, A. V., & Hureau, D. M. (2014). The effects of hot spots policing on crime: An updated systematic review and meta-analysis. *Justice quarterly*, 31(4), 633-663.
- Braga, A. A., Turchan, B. S., Papachristos, A. V., & Hureau, D. M. (2019). Hot spots policing and crime reduction: An update of an ongoing systematic review and meta-analysis. *Journal of experimental criminology*, 15, 289-311.

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brunborg, G. S., & Andreas, J. B. (2019). Increase in time spent on social media is associated with modest increase in depression, conduct problems, and episodic heavy drinking. *Journal of Adolescence*, 74: 201-209.
- Brå (2013). *Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995-2011. Brå-rapport 2013:3*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2020). *Dödligt våld i den kriminella miljön. Brå-rapport 2020:4*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2022). *Skolundersökningen om brott 2021. Brå-rapport 2022:5*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2023a). *Knivvåldets utveckling i Sverige från 2010 till 2022. Kortanalys 6/2023*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2023b). *Nationella trygghetsundersökningen 2023. Brå-rapport 2023:9*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2023c). *Socioekonomisk bakgrund och brott. En kunskapsöversikt. Brå-rapport 2023:3*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2024). *Forskning om ålder och brott samt dess betydelse för brottsprevention. Brå-rapport 2024:1*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brännström, L. (2004). Poor places, poor prospects? Counterfactual models of neighbourhood effects on social exclusion in Stockholm, Sweden. *Urban Studies*, 41(13), 2515-2537.
- Bäckman, O., Estrada, F., Nilsson, A., & Sivertsson, F. (2021). Criminal convictions and immigrant background 1973–2017 in Sweden—have differences increased or declined? *Nordic Journal of Criminology*, 22(2), 149-168.
- Bunders, D. J., & Weerman, F. (2020). Social media and delinquency: Exploring the relation between online and offline interaction with friends and online and offline delinquency. *Kriminologie-Das Online-Journal*, 2(2), 283-309.
- CAN (2023). *CAN:s nationella skolundersökning 2023. Ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, doping, tobak och spel. CAN rapport 223*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).
- Christensen, K. M., Kremer, K. P., Poon, C. Y., & Rhodes, J. E. (2023). A meta-analysis of the effects of after-school programmes among youth with marginalized identities. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 33(4), 882-913.
- Clarke, R.V. (1995) Situational crime prevention. *Crime and Justice* 19: 91–150

- Cohen, A. K., & Short, J. F., Jr. (1961). Juvenile delinquency. In R. K. Merton & R. A. Nisbet (Eds.), *Contemporary social problems* (pp. 77-127). New York: Harcourt Brace & World.
- Davidson, J., Aiken, M., Phillips, K., & Farr, R. (2022). *European Youth Cybercrime, Online Harm and Online Risk Taking: 2022 Research Report*.
- Decker, S. H., Pyrooz, D. C., & Densley, J. A. (2022). *On gangs*. Temple University Press.
- Demuth S, & Brown SL. (2004). Family structure, family processes, and adolescent delinquency: The significance of parental absence versus parental gender. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 41: 58-81.
- Eklund, J. M., & Fritzell, J. (2014). Keeping delinquency at bay: The role of the school context for impulsive and sensation-seeking adolescents. *European Journal of Criminology*, 11(6), 682-701.
- Estrada, F., Bäckman, O., & Nilsson, A. (2016). The darker side of equality? The declining gender gap in crime: Historical trends and an enhanced analysis of staggered birth cohorts. *British Journal of Criminology*, 56: 1272-1290.
- Estrada, F. (2022). Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur. I: Estrada, F., Flyghed, J., & Nilsson, A. (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten* (s. 35–77). Lund: Studentlitteratur.
- Estrada, F., Flyghed, J., & Nilsson, A. (2022). Inledning. I: Estrada, F., Flyghed, J., & Nilsson, A. (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten* (s. 21–32). Lund: Studentlitteratur.
- Fallesen P, & Gähler M. (2020). Post-divorce dual-household living arrangements and adolescent wellbeing. In: Mortelmans D, editor. *Divorce in Europe. New insights in trends, causes and consequences of relation break-ups*. Springer Open: pp. 337–354.
- Farrington, D.P., and Welsh, B.C. (2006). *Saving Children from a Life of Crime: Early Risk Factors and Effective Interventions*. New York: Cambridge University Press.
- Farrington, D. P., & Hawkins, J. D. (2019). The need for long-term follow-ups of delinquency prevention experiments. *JAMA network open*, 2(3), e190780-e190780.
- Farrington, D. P., Gaffney, H., Lösel, F., & Ttofi, M. M. (2017). Systematic reviews of the effectiveness of developmental prevention programs in reducing delinquency, aggression, and bullying. *Aggression and Violent Behavior*, 33, 91-106.
- Farrington, D. P., Ttofi, M. M. och Lösel, F. (2016). Developmental and social prevention. I Weisburd, D., Farrington, D. P. och Gill C. (red.), *What works in crime prevention. Lessons from systematic reviews* (s. 15-75). Springer.

- Farrell, G., & Birks, D. (2018). Did cybercrime cause the crime drop? *Crime Science*, 7, 8.
- Fraguas, D., Díaz-Caneja, C. M., Ayora, M., Durán-Cutilla, M., Abregú-Crespo, R., Ezquiaga-Bravo, I., ... & Arango, C. (2021). Assessment of school anti-bullying interventions: A meta-analysis of randomized clinical trials. *JAMA pediatrics*, 175(1), 44-55.
- Gottfredson, D. C. (2001). *Schools and delinquency*. New York: Cambridge University Press.
- Gottfredson, M. R. and Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford, CA: Stanford University Press
- Granath, S. (2022). Gäng och skjutningar. I: Estrada, F., Flyghed, J., & Nilsson, A. (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten* (s. 79–114). Lund: Studentlitteratur.
- Heller, S. B. (2014). Summer jobs reduce violence among disadvantaged youth. *Science*, 346(6214), 1219-1223.
- Heller, S. B., Shah, A. K., Guryan, J., Ludwig, J., Mullainathan, S., & Pollack, H. A. (2017). Thinking, fast and slow? Some field experiments to reduce crime and dropout in Chicago. *The Quarterly Journal of Economics*, 132(1), 1-54.
- Heynen, E., Hoogsteder, L., Van Vugt, E., Schalkwijk, F., Stams, G. J., & Assink, M. (2023). Effectiveness of moral developmental interventions for youth engaged in delinquent behavior: a meta-analysis. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 0306624X231172648.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California.
- Hoeben, E. M., Meldrum, R. C., Walker, D. A., & Young, J. T. (2016). The role of peer delinquency and unstructured socializing in explaining delinquency and substance use: A state-of-the-art review. *Journal of Criminal Justice*, 47, 108-122.
- Hoeben, E. M., Osgood, D. W., Siennick, S. E., & Weerman, F. M. (2021). Hanging out with the wrong crowd? The role of unstructured socializing in adolescents' specialization in delinquency and substance use. *Journal of Quantitative Criminology*, 37, 141-177.
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Van der Laan, P. H., Smeenk, W., & Gerris, J. R. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of abnormal child psychology*, 37, 749-775.
- Hoeve, M., Stams, G. J. J., Van der Put, C. E., Dubas, J. S., Van der Laan, P. H., & Gerris, J. R. (2012). A meta-analysis of attachment to parents and delinquency. *Journal of abnormal child psychology*, 40, 771-785.

- Hradilova Selin, K., Krüsselmann, K., Suonpää, K., & Shannon, D. (2023). Trends in firearm homicide in 23 European countries – is Sweden an outlier? *Nordic Journal of Criminology*, 25, 1-24.
- Hällsten, M., Szulkin, R., & Sarnecki, J. (2013). Crime as a price of inequality? The gap in registered crime between childhood immigrants, children of immigrants and children of native Swedes. *British Journal of Criminology*, 53(3), 456-481.
- Jansen, S. C., Haveman-Nies, A., Groeniger, I. B. O., Izeboud, C., de Rover, C., & van't Veer, P. (2016). Effectiveness of a Dutch community-based alcohol intervention: Changes in alcohol use of adolescents after 1 and 5 years. *Drug and alcohol dependence*, 159, 125-132.
- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 9(5), 441-476.
- de Jong, E., Bernasco, W., & Lammers, M. (2020). Situational correlates of adolescent substance use: An improved test of the routine activity theory of deviant behavior. *Journal of Quantitative Criminology*, 36, 823-850.
- Jugl, I., Bender, D., & Lösel, F. (2023). Do sports programs prevent crime and reduce reoffending? A systematic review and meta-analysis on the effectiveness of sports programs. *Journal of Quantitative Criminology*, 39(2), 333-384.
- Kessels, R. (2023). Monitor jeugdcriminaliteit. Cahier 2023-13.
- Kirk, D.S. (2008). The neighborhood context of racial and ethnic disparities in arrest. *Demography*, 45, 55-77.
- Keyes, K. M., Gary, D. S., Beardslee, J., Prins, S. J., O'Malley, P. M., Rutherford, C., & Schulenberg, J. (2018). Joint effects of age, period, and cohort on conduct problems among American adolescents from 1991 through 2015. *American Journal of Epidemiology*, 187(3), 548-557.
- Klein, M. W. (1997). *The American street gang: Its nature, prevalence, and control*. Studies in Crime and Public Policy.
- Kranenborg, M., van der Toolen, Y., & Weerman, F. (2022). *Understanding cybercriminal behaviour among young people: Results from a longitudinal network study among a relatively high-risk sample*. Amsterdam: VU University Amsterdam/Netherlands Institute for the Study of Crime and Law Enforcement.
- Kristjansson, A. L., James, J. E., Allegrante, J. P., Sigfusdottir, I. D., & Helgason, A. R. (2010). Adolescent substance use, parental monitoring, and leisure-time activities: 12-year outcomes of primary prevention in Iceland. *Preventive medicine*, 51(2), 168-171.
- Kroese, J., Bernasco, W., Liefbroer, A. C., & Rouwendal, J. (2021). Growing up in single-parent families and the criminal involvement of

- adolescents: A systematic review. *Psychology, Crime & Law*, 27(1), 61-75.
- Kruttschnitt, C. (2013). Gender and crime. *Annual Review of Sociology*, 39, 291-308.
- Krüsselmann K, Aarten P, Liem M (2021) Firearms and violence in Europe—A systematic review. *PLoS ONE* 16(4): e0248955.
- Lewin, K. (1936). *Principles of topological psychology*. (F. Heider & G. M. Heider, Trans.). McGraw-Hill.
- Lynam, D. R., Caspi, A., Moffit, T. E., Wikström, P. O., Loeber, R., & Novak, S. (2000). The interaction between impulsivity and neighborhood context on offending: the effects of impulsivity are stronger in poorer neighborhoods. *Journal of abnormal psychology*, 109(4), 563.
- Manzoni, P., Haymoz, S., Biberstein, L., Kamenowski, M., Milani, R. (2022). *Jugenddelinquenz in der Schweiz: Bericht zu den zentralen Ergebnissen der 4. "International Self-Report Delinquency" Studie (ISR4D): Patrik Manzoni [et al.]; Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften ZHAW.*
- Maras, K., Sweiry, A., Villadsen, A., & Fitzsimons, E. (2024). Cyber offending predictors and pathways in middle adolescence: Evidence from the UK Millennium Cohort Study. *Computers in Human Behavior*, 151, 108011.
- McGloin, J. M., & Thomas, K. J. (2019). Peer influence and delinquency. *Annual Review of Criminology*, 2, 241-264.
- Mercado, M.C., Holland, K., Leemis, R.W., Stone, D.M., Wang, J. (2017). Trends in emergency departments visits for nonfatal self-inflicted injuries among youth aged 10 to 24 years in the United States, 2001-2015. *JAMA*, 318:1931–3.
- Mischel, W., Shoda, Y., & Rodriguez, M. L. (1989). Delay of gratification in children. *Science*, 244(4907), 933-938.
- Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., ... & Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the national Academy of Sciences*, 108(7), 2693-2698.
- Müller, C. M., Hofmann, V., Fleischli, J., & Studer, F. (2016). Effects of classroom composition on the development of antisocial behavior in lower secondary school. *Journal of Research on Adolescence*, 26(2), 345-359.
- Näsi, M., Oksanen, A., Keipi, T., & Räsänen, P. (2015). Cybercrime victimization among young people: a multi-nation study. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 16(2), 203-210.
- Oberwittler, D., & Wikström, P. O. H. (2009). Why small is better: Advancing the study of the role of behavioral contexts in crime

- causation. In *Putting crime in its place: Units of analysis in geographic criminology* (pp. 35-59). New York, NY: Springer New York.
- Olds, D. L., Sadler, L., & Kitzman, H. (2007). Programs for parents of infants and toddlers: recent evidence from randomized trials. *Journal of child psychology and psychiatry*, 48(3-4), 355-391.
- Olsson, A., Knapska, E., Lindström, B. (2020). The neural and computational systems of social learning. *Nat Rev Neurosci.*, (4):197-212.
- Orben, A., & Przybylski, A. K. (2019). The association between adolescent well-being and digital technology use. *Nature human behaviour*, 3(2), 173-182.
- Osgood, D. W., Wilson, J. K., O'malley, P. M., Bachman, J. G., & Johnston, L. D. (1996). Routine activities and individual deviant behavior. *American sociological review*, 635-655.
- Osgood, D. W. (2023). Delinquency, unstructured socializing, and social change: The rise and fall of a teen culture of independence. *Criminology*, 61(4), 681-704.
- Oesterle, S., Kuklinski, M.R., Hawkins, J.D., Skinner, M.L., Guttmanova, K., & Rhew, I.C. (2018). Long-term effects of the Communities That Care Trial on substance use, antisocial behavior, and violence through age 21 years. *Am J Public Health*, 108(5):659-665.
- Pandey, A., Hale, D., Das, S., Goddings, A. L., Blakemore, S. J., & Viner, R. M. (2018). Effectiveness of universal self-regulation-based interventions in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *JAMA pediatrics*, 172(6), 566-575.
- Pappas, L. N. & Dent, A. L. (2023). The 40-year debate: a meta-review on what works for juvenile offenders. *Journal of Experimental Criminology*, 19(1), 1-30.
- Pauwels, L. J. R., Svensson, R., & Hirtenlehner, H. (2018). Testing Situational Action Theory: A narrative review of studies published between 2006 and 2015. *European Journal of Criminology*, 15(1), 32-55.
- Payne, A. A. (2008). A multilevel analysis of the relationships among communal school organization, student bonding, and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45(4), 429-455.
- Piquero, A. R., Jennings, W. G., & Farrington, D. P. (2010). Self-control interventions for children under age 10 for improving self-control and delinquency and problem behaviors. *Campbell Systematic Reviews*, 6(1), 1-117.
- Piquero, A. R., Jennings, W. G., Diamond, B., Farrington, D. P., Tremblay, R. E., Welsh, B. C., & Gonzalez, J. M. R. (2016a). A meta-analysis update on the effects of early family/parent training programs on antisocial behavior and delinquency. *Journal of Experimental Criminology*, 12, 229-248.

- Piquero, A. R., Jennings, W. G., Farrington, D. P., Diamond, B., & Gonzalez, J. M. R. (2016b). A meta-analysis update on the effectiveness of early self-control improvement programs to improve self-control and reduce delinquency. *Journal of Experimental Criminology*, 12, 249-264.
- Piza, E. L., Welsh, B. C., Farrington, D. P., & Thomas, A. L. (2019). CCTV surveillance for crime prevention: A 40-year systematic review with meta-analysis. *Criminology & public policy*, 18(1), 135-159.
- Rowhani-Rahbar, A., Oesterle, S., Gause, E. L., Kuklinski, M. R., Ellyson, A. M., Schleimer, J. P., ... & Hawkins, J. D. (2023). Effect of the Communities That Care Prevention System on adolescent handgun carrying: a cluster-randomized clinical trial. *JAMA network open*, 6(4), e236699-e236699.
- Ring, J., & Svensson, R. (2007). Social class and criminality among young people: A study considering the effects of school achievement as a mediating factor on the basis of Swedish register and self-report data. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8(2), 210-233.
- Salmi, V., Kivivuori, J., & Aaltonen, M. (2015). Correlates of immigrant youth crime in Finland. *European Journal of Criminology*, 12(6), 681-699.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *science*, 277(5328), 918-924.
- Sampson, R. J., Morenoff, J. D., & Raudenbush, S. W. (2005). Social anatomy of racial and ethnic disparities in violence. *American Journal of Public Health*, 95, 224-232.
- Sandahl, J. (2021). *Juvenile Crime in Context: The Significance of School Affiliation* (Doctoral dissertation, Department of Criminology, Stockholm University).
- Sariaslan, A., Långström, N., D'Onofrio, B., Hallqvist, J., Franck, J., & Lichtenstein, P. (2013). The impact of neighbourhood deprivation on adolescent violent criminality and substance misuse: a longitudinal, quasi-experimental study of the total Swedish population. *International journal of epidemiology*, 42(4), 1057-1066.
- SBU (2023). Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. SBU utvärderar 369.
- Schiks, J. A. M., van't Hoff-de Goede, S., & Leukfeldt, R. E. (2023). An alternative intervention for juvenile hackers? A qualitative evaluation of the Hack_Right intervention. *Journal of Crime and Justice*, 1-19.
- Shaw, C. R., & McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. University of Chicago Press.
- Short, J. F., & Strodtbeck, F. L. (1965). *Group process and gang delinquency*.

- Sivertsson, F. (2022). *Polarisering av våld bland tonårspojkar Stockholm? En beskrivning utifrån självdeklarerad och registrerad våldsbrottslighet, 2002-2020*. Stockholm universitet.
- Sivertsson, F., Carlsson, C., Almquist, Y. B., & Brännström, L. (2024). Offending trajectories from childhood to retirement age: Findings from the Stockholm birth cohort study. *Journal of Criminal Justice*, 91, 102155.
- Spruit, A., Assink, M., van Vugt, E., van der Put, C., & Stams, G. J. (2016). The effects of physical activity interventions on psychosocial outcomes in adolescents: A meta-analytic review. *Clinical psychology review*, 45, 56-71.
- Stams, G. J., Brugman, D., Deković, M., Van Rosmalen, L., Van Der Laan, P., & Gibbs, J. C. (2006). The moral judgment of juvenile delinquents: A meta-analysis. *Journal of abnormal child psychology*, 34, 692-708.
- Stattin, H., Enebrink, P., Özdemir, M., & Giannotta, F. (2015). A national evaluation of parenting programs in Sweden: The short-term effects using an RCT effectiveness design. *Journal of consulting and clinical psychology*, 83(6), 1069.
- Sturup, J., Rostami, A., Mondani, H., Gerell, M., Sarnecki, J., & Edling, C. (2019). Increased gun violence among young males in Sweden: A descriptive national survey and international comparison. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 25(4), 365-378.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1955). *Principles of criminology* (5th ed.). J.B. Lippincott.
- Svensson, R., & Ring, J. (2007). Trends in Self-Reported Youth Crime and Victimization in Sweden, 1995–2005. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8(2): 185-209.
- Svensson, R., & Oberwittler, D. (2010). It's not the time they spend, it's what they do: The interaction between delinquent friends and unstructured routine activity on delinquency: Findings from two countries. *Journal of Criminal Justice*, 38(5), 1006-1014.
- Svensson, R., & Pauwels, L. (2010). Is a risky lifestyle always “risky”? The interaction between individual propensity and lifestyle risk in adolescent offending: A test in two urban samples. *Crime & Delinquency*, 56(4), 608-626.
- Svensson, R., Weerman, F. M., Pauwels, L. J. R., Bruinsma, G. J. N., & Bernasco, W. (2013). Moral emotions and offending: Do feelings of anticipated shame and guilt mediate the effect of socialization on offending? *European Journal of Criminology*, 10(1), 22-39.
- Svensson, R., & Oberwittler, D. (2021). Changing routine activities and the decline of youth crime: A repeated cross-sectional analysis of self-reported delinquency in Sweden, 1999 -2017. *Criminology*, 59(2), 351-386.

- Svensson, R., & Johnson, B. (2022). Does it matter in what family constellations adolescents live? Reconsidering the relationship between family structure and delinquent behaviour. *PLoS one*, 17(4), e0265964.
- Svensson, R., Johnson, B., & Olsson, A. (2022). Does gender matter? The association between different digital media activities and adolescent well-being. *BMC public health*, 22(1), 273.
- Svensson, R., Moeller, K., Johnson, B., & Shannon, D. (2023). For whom do unstructured activities matters? The interaction between unstructured and structured activities in delinquency and cannabis use: a national self-report study. *Crime & Delinquency*, 69(10), 2022-2045.
- Taheri, S. A., & Welsh, B. C. (2016). After-school programs for delinquency prevention: A systematic review and meta-analysis. *Youth violence and juvenile justice*, 14(3), 272-290.
- Tibbetts, S. G. (2014). Traits and states of self-conscious emotions in criminal decision making. In *Affect and cognition in criminal decision making* (pp. 221-238). Routledge.
- Tremblay, R. E., McCord, J., Boileau, H., Charlebois, P., Gagnon, C., Blanc, M. L., et al. (1991). Can disruptive boys be helped to become competent? *Psychiatry*, 54, 148–161.
- Twenge, J. M., & Park, H. (2019). The decline in adult activities among U.S. adolescents, 1976–2016. *Child Development*, 90(2), 638–654.
- Twenge, J. M., Haidt, J., Blake, A. B., McAllister, C., Lemon, H., & Le Roy, A. (2021). Worldwide increases in adolescent loneliness. *Journal of adolescence*, 93, 257-269.
- van der Laan, A. M., Rokven, J., Weijters, G., & Beerthuizen, M. G. (2019). The drop in juvenile delinquency in the Netherlands: Changes in exposure to risk and protection. *Justice Quarterly*, 1–21.
- Vasiljevic, Z., Svensson, R., & Shannon, D. (2020). Immigration and crime: A time-trend analysis of self-reported crime in Sweden, 1999–2017. *Nordic Journal of Criminology*, 21(1), 1-10.
- Vazsonyi, A. T., Mikuška, J., & Kelley, E. L. (2017). It's time: A meta-analysis on the self-control-deviance link. *Journal of criminal justice*, 48, 48-63.
- Wang, K., Frison, E., Eggermont, S., & Vandebosch, L. (2018). Active public Facebook use and adolescents' feelings of loneliness: Evidence for a curvilinear relationship. *Journal of adolescence*, 67, 35-44.
- Weerman, F.M., Bernasco, W., Bruinsma, G.J.N., & Pauwels, L.J.R. (2016). Gender differences in delinquency and Situational Action Theory: A partial test. *Justice Quarterly*, 33:7, 1182-1209.
- Welsh, B. C., & Farrington, D. P. (2008). Effects of improved street lighting on crime. *Campbell systematic reviews*, 4(1), 1-51.
- Welsh, B. C. och Zane, S. N. (2018). Family-based programs for preventing delinquency and later offending. In Farrington, D. P.,

Kazemian, L., & Piquero, A. R. (Eds.). *The Oxford handbook of developmental and life-course criminology* (s. 653-672). Oxford Handbooks.

Weybright, E. H., Schulenberg, J., & Caldwell, L. L. (2020). More bored today than yesterday? National trends in adolescent boredom from 2008 to 2017. *Journal of Adolescent Health, 66*(3), 360-365.

Wikström, P. O. H., & Svensson, R. (2010). When does self-control matter? The interaction between morality and self-control in crime causation. *European Journal of Criminology, 7*(5), 395-410.

Wikström, P-O. & Treiber K. (2016). Social disadvantage and crime. A criminological puzzle. *American Behavioral Scientist 60*:8.

Wikström, P-O., Mann, R. P., & Hardie, B. (2018). Young people's differential vulnerability to criminogenic exposure: Bridging the gap between people-and place-oriented approaches in the study of crime causation. *European journal of criminology, 15*(1), 10-31.

Wikström, P-O., Treiber, K., & Roman, G. D. (2024). *Character, Circumstances, and Criminal Careers: Towards a Dynamic Developmental and Life-course Criminology*. Oxford University Press.

Wilson, D. B., Gottfredson, D. C., & Najaka, S. S. (2001). School-based prevention of problem behaviors: A meta-analysis. *Journal of quantitative criminology, 17*, 247-272.

Wright, B. R. E., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Silva, P. A. (2001). The effects of social ties on crime vary by criminal propensity: A life-course model of interdependence. *Criminology, 39*(2), 321-348.

Zych, I., Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2019). Protective factors against bullying and cyberbullying: A systematic review of meta-analyses. *Aggression and violent behavior, 45*, 4-19.